Rettskrivning av 1917.

J. M. PLATOU.

NORSK

GRAMMATIKK OG EKSEMPELSAMLING

TIL BRUK I

FOLKESKOLEN.

SYTTENDE OPLAG.

KRISTIANIA
FORLAGT AV MARIUS LUND.

1921.

J. M. PLATOU.

NORSK

GRAMMATIKK OG EKSEMPELSAMLING

TIL BRUK I

FOLKESKOLEN.

NY RETTSKRIVNING.

SYTTENDE OPLAG.

KRISTIANIA
FORLAGT AV MARIUS LUND.

1921.

TRYKT I MORTEN JOHANSENS BOKTRYKKERI.

Forord til 16de utgave.

Rettskrivningen er i denne utgave bragt i overensstemmelse med de av departementet autoriserte nye, rettskrivningsregler. Forøvrig er der her og der foretatt endringer, som man forhåpentlig vil finne er forbedringer. Flere av disse skyldes hr. overlærer *Nicolaisen*, hvorfor jeg herved bringer hr. overlæreren min takk.

Aker i januar 1919.

J. M. Platou.

Første del.

Ordklassene og setningsdelene.

§ 1.

Substantivet.

Det ord som vi bruker når vi vil si hvad noget er eller heter, kaller vi et *substantiv* eller *navnord.* Sier substantivet hvad noget er, kaller vi det *fellesnavn,* og sier det hvad noget heter, kaller vi det *egennavn,* f. eks. hesten heter Blakken. Hesten er fellesnavn, Blakken egennavn. Et egennavn skrives alltid med stor forbokstav. Nevnes der kun én person eller ting, sies substantivet å stå i *entall;* nevnes der flere, sies substantivet å stå i *flertall.* Den form substantivet i almindelighet nevnes i, kalles *nevneformen.* Substantivet har også en annen form, som man kaller *eieformen,* fordi den oftest brukes når man vil uttrykke at en eier noget, f. eks. Pers kjelke. Eieformen dannes ved å legge endelsen s til nevneformen.

Å nevne et substantiv i dets forskjellige former kaller vi å *bøie* eller *deklinere* substantivet.

Eksempler: Stol, bord, mann, hest, kniv, penn, papir, bok, konge, land, gutt, pike, far, mor, spurv, bjørn, aker, rose, hund, barn, øie, øre, and, datter.

Hus, fisker, skoger, fingrer, kjelker, skib, kinn, gjeter, hender, kyr (kuer), ender, menn, mus, gås, okse, foreldre, søsken, hjul, esler, røtter, tå, trær.

Norge, Kristiania, Harald, Ludvig, hunden Trofast, dampskibet Svalen, kong Håkon, Harald Hårfagre, dronning Margrete, Ludvig Holberg.

Fredriks bøker, bondens hest, Norges elver, lærerens hatt, bestefars gård, ulvens tenner, Trondhjems domkirke, Stavanger amt.

§ 2.

Den ubestemte artikkel. Substantivets bestemte artikkel.

Når man foran et substantiv kan sette ordet en, sier man at substantivet er av *felleskjønn*; når man foran et substantiv kan sette ordet et, sier man at substantivet er av *intetkjønn*. Det sies da å stå i ubestemt form, eller å ha *den ubestemte artikkel* foran sig. Den ubestemte artikkel, som altså alltid står foran substantivet, finnes bare i entall. Setter man en eller et (eller kun n og kun t) i enden av et substantiv, sies dette å stå i bestemt form, eller å ha *substantivets bestemte artikkel* efter sig.

Substantivets bestemte artikkel, som altså alltid settes bakefter substantivet, heter i flertall ne eller ene.

I en del ord, især navn på hjemlige dyr og planter, brukes *hunkjønnsform* på — *a*, f. eks. bjerka, høna, kråka, (kråken), lia, setra, budeia, geita (gjeten), kua.

Eksempler: Hånden, barnet, kua, (koen), gåsa (gåsen), taket, ovnen, svinet, huset, bøkene, eplene, frukten, venner, en fugl (i) buret, en hest (på) stallen, et blekkhus, et hjul, et lys, gulvet, et bud, sofaen, skap, værelset, svampen, billedene, bokens blade, Einars lommetørklæ, mors gardiner, pikenes strikketøi, skogene (i) Norge, mennene, barnenes (barnas) fest, vinteren, en svale (på) taket, et berg, Arnes kjelke, en bonde.

§ 3.

Verbet.

Verbum *(gjerningsord)* kalles et ord som brukes til å fortelle noget om et substantiv. Foran et verbum kan man sette det lille ord å. Verbet sies da å stå i *infinitiv,* og å kalles *infinitivsmerket.* Infinitiv har endelsen *e*, undtagen i nogen verber hvis stamme ender paa en vokal.

Når man stiller et substantiv og et verbum sammen, således at der fortelles noget om substantivet, kaller man det en *fortellende setning* eller en *utsagnssetning*, f. eks. Per leser. Substantivet som der fortelles noget om, kalles *subjekt* i setningen, og verbet som forteller noget om substantivet, kalles *predikat* i setningen. I den nevnte setning er Per subjekt, og leser er predikat.

Å finne ut de forskjellige deler hvorav en setning består, kalles å *analysere* setningen.

Eksempler: Mannen arbeider. Gutten skriver. Ole leser. Konen spinner. Barna leker. Hesten springer. En mor våker. Solen skinner. Alv gråter. Fuglene synger. Tiden svinner. Barnet fryser. Kua melker. Månen lyser. Såret blør. Hjulet ruller. Gresset gror. Gjetene (geitene) klatrer. Sigurd slår. Ulven tuter. Svalene flyver. Lerken synger. Bjørnene brummer. En okse stanger. Åtslet stinker. Ilden varmer. En gartner planter. Et tre skygger. Et lys brenner. Trærnes frukter modnes. Vinterens sne smelter. Himlens stjerner funkler. Mennesket spår; Gud rår. Hanen galer. Smeden hamrer.

§ 4.

Adjektivet; adjektivets bestemte artikkel.

Når vi sier: En stor hund, et hvitt hus, tjener ordene stor og hvitt til å beskrive substantivene hund og hus. Et slikt ord som kan settes foran et substantiv for å beskrive det, kaller vi et *adjektiv (beskaffenhetsord).* Hvis substantivet er intet-

kjønn, får adjektivet i regelen endelsen t; er substantivet flertall, får adjektivet i regelen endelsen e. Adjektiver paa -ig og lig får ingen endelse i intetkjønn. Adjektivet kan ha det tonløse ord den, det eller de *(adjektivets bestemte artikkel)* foran sig, og får da endelsen e.

Anm. Undertiden står et adjektiv med samme betydning som et substantiv, og sies da å stå substantivisk, f. eks. den vise, de fattige. Et adjektiv kan også stå som egennavn, og må da skrives med stor forbokstav, f. eks. Blakken.

Eksempler: En høi mann, en stor by, et høit tre, et stort barn, høie trær, store byer, fattige menn, flittige skolegutter, skarp kniv, rettferdige dommere, gode råd, doven elev, den store by, det høie tre, de nye bøker, den fattige arbeider, den gode mor, et rundt bord, det gamle skap, den morsomme lek. Den flittige gutt leser. Den lille fugl synger. En lang vei tretter. Et nytt sår smerter.

§ 5.

Uselvstendige verber.

Verbene være, bli, hete, synes og kalles kaller man *uselvstendige verber*, fordi de ikke gir fullstendig mening som predikat i en setning; man må føie til et substantiv eller adjektiv *(predikatsord)*, forat predikatet skal bli fullstendig. Predikatet sies da å være *sammensatt* av et uselvstendig verbum og et predikatsord.

Eksempler: Mannen er soldat. Gutten er flittig. Vinteren er lang. Karl er doven. Pikens mor er syk. Svalen er en trekkfugl. Danmark er et fruktbart land. Glomma er en lang elv. Kua er et nyttig husdyr. Isen synes sikker. En flink gutt er farens glede. Holberg er en stor dikter. Ovnen blir rød. Nordmennenes konge heter Håkon. Gutten heter Finn. Den lille hund kalles Trofast.

Norge er et kongerike. Negrene er sorte. Gården heter Sten. Begynnelsen synes tung. Beskjedenhet er ungdommens pryd. Smuler er (også) brød. Mange hunder er harens død.

§ 6.

Spørgende og befalende setninger.

Når man spør om noget, fremkommer en *spørgende setning;* den innledes undertiden med spørreordet mon. Hvis man ikke bruker spørreordet mon, står verbet i en spørresetning foran subjektet. Efter en spørgende setning settes *spørsmålstegn* (?).

Når man befaler noget, fremkommer en *befalende setning* (eller en viljessetning). I en befalende setning brukes den form av verbet som kalles *imperativ* (eller *bydeformen*). Subjektet i en befalende setning er du eller dere (I) (den person eller de personer man taler til); men i regelen er dette subjekt utelatt. Efter en befalende setning settes *utropstegn* (!).

Vi har altså tre slags setninger:

1. *fortellende setninger (utsagnssetninger)*
2. *spørgende setninger (spørresetninger)* og
3. *bydende setninger (viljessetninger).*

Eksempler: Kommer gutten (snart)? Skjuler nordmennenes konge (sig)? Kommer (ikke) Olav Trygvessøn? Er (jeg) Abels vokter? Mon isen er sikker? Fryser barnet? Været er smukt. Kom! Isen ligger. Skynd (dig)! Skriv! Les!

§ 6.

Objekt.

Hvis jeg i setningen »Katten stjeler melk« spør: Katten stjeler — hvad? får jeg til svar: melk. Det som jeg får til svar når jeg i en setning, hvor

predikatet ikke er sammensatt (se § 5), spør med **hvem** eller **hvad** efter predikatet, kalles *objekt* i setningen.

Ikke alle verber kan ha objekt. Man kaller de verber som kan ha objekt, *transitive,* og de verber som ikke kan ha objekt, kaller man *intransitive.*

a) Finn subjekt, predikat og objekt i følgende setninger:

Læreren roser en flittig gutt. Kjært barn har mange navn. Hesten trekker sleden. Gartneren planter trær. Gud opholder verden. Piken henter vann. En liten tue velter et stort lass. Oksen har horn. Kua eter gress. Norge har store skoger. Mennesket har en udødelig sjel. Budet bringer et brev. Barnas far forteller eventyr. Fuglene bygger reder. Kina utfører te. Har Aslaug mange lekser? Send brevet! Borgerne forsvarer fedrelandet. Elsk din næste! Hellighold hviledagen! Kråke søker make. Slett selskap forderver gode seder. Nød bryter lover. Kast stenen! Tal sannhet! Spør naboen! Mange bekker små gjør en stor å. Små gryter har (også) ører. God vilje drar tungt lass. Blind høne finner (også) korn.

b) Hvilke av følgende verber er transitive? Hvilke er intransitive? Dann setninger med subjekt, predikat og, hvis verbet er transitivt, med objekt!

Lese, skrive, regne, springe, leke, synge, skrike, slå, fange, rose, dadle, lære, hoppe, gå, stå, legge, ligge, sette, sitte, sove, drømme, sy, svømme, seile, spinne, veve, hviske, hvesse, bære, brenne, skjære, hugge, øse, smie, spise, drikke, plante, stjele, bygge, bo, arbeide.

§ 8.

Pronomenene.

Istedenfor: Øivind er en flittig gutt; Øivind lærer alltid leksen, sier vi: Øivind er en flittig gutt; **han**

lærer alltid leksen. Her bruker vi ordet han istedenfor å gjenta navnet Øivind. Slike ord *som brukes istedenfor andre ord*, kalles **pronomener** eller **stedord.** De kan enten være *substantiviske*, og står da istedenfor et substantiv, eller de kan være *adjektiviske*, og står da føiet til et substantiv på samme måte som et adjektiv.

Pronomenene deles i 8 klasser:

1. *De personlige pronomener*

er: jeg, vi (første person, d. e. den eller de som taler), du, dere (I) (annen person, d. e. den eller de som der tales til), han, hun, den, det, de (tredje person, d. e. den eller de som der tales om).

De personlige pronomener har både i entall og i flertall tre forskjellige former efter det forhold hvori de står: 1) *subjektsformen*, 2) *avhengighetsformen* og 3) *eieformen.*

De personlige pronomener bøies fullstendig således:

Entall:

	1ste person	2nen person	3dje person
Subjektsform . . .	jeg	du	han, hun, den, det
Avhengighetsf. . .	mig	dig	ham, henne, den, det
Eieform			hans, hennes, dens, dets

Flertall:

	1ste person	2nen person	3dje person
Subjektsform . . .	vi	dere (I)	de
Avhengighetsf. . .	oss	dere (eder)	dem
Eieform		deres (eders)	deres

Anm. 1. 1ste og 2nen person har ingen egen eieform; isteden brukes eiendomspronomenene.

Anm. 2. 3dje person flertall brukes også i tiltale, og skrives da med stor forbokstav (De, Dem, Deres). 2nen person flertall skriver man med stor bokstav (I). Oftest bruker vi dere.

2. *Det refleksive pronomen*

sig viser alltid tilbake til subjektet og finnes derfor kun i avhengighetsformen.

3. *De resiproke pronomener*

er hinannen og hverandre (eieform: hinannens og hverandres).

4. *Eiendomspronomenene*

er: min din, vår og det refleksive sin.

De bøies således: min, mitt, mine.

Tillatt hunkjønnsform mi, f. eks. kua mi.

5. *De påpekende pronomener*

er: den (bøies som det personlige),
denne, dette, flertall: disse,
hin, hint, hine (brukes dog sjelden).

6. *De spørgende pronomener*

er: hvo, hvem, eieformen hvis, hvad, hvilken (bøies som et adjektiv), hvad for en (et), flertall hvad for nogen.

7. *De relative pronomener*

er: som, der, hvem, hvilken (bøies som det spørgende) og eieformen hvis.

Anm. Som er almindeligst; der og hvilken brukes sjelden.

8. *De ubestemte pronomener*

er: nogen (noen), noget, flertall: nogen;
annen, annet, andre;
mangen, mangt, mange;
enhver, ethvert;
all, alt, alle;
ingen, intet, flertall: ingen;
det (i uttrykk som: det regner);
man.

(Se oversiktstabell over pronomenene side 64—65).

a) Verbet i nutid (presens) og *fortid (imperfektum).*

Det som en sier, kan foregå nu *(nutiden, presens),* eller det kan være foregått før *(fortiden, imperfektum).*

Eksempler: Jeg roser. Jeg roste. Trønderne kåret Håkon. Harald Hårfagre samlet Norge. Kristian den fjerde var en tapper konge. Luther trosset paven. Gustav Adolf frelste protestantene. Nordmennene er en liten nasjon. Olav den hellige kristnet Norge; han styrte landet godt. Han bygget mange kirker. Trollet fryktet ham. Nanna var Balders hustru; hun elsket ham.

b) Verbet i førnutid (perfektum) og *førfortid (pluskvamperfektum).*

Ved hjelp av verbet å ha danner man to tider, én til å uttrykke det som nu er foregått: Jeg har rost *(førnutid — perfektum)*, og én til å uttrykke det som dengang var foregått: Jeg hadde rost *(førfortid — pluskvamperfektum).*

1. Gud har skapt verden. Harald har samlet Norge. Dette land har Håkon verget. Kolumbus har opdaget Amerika. Sverige (og) Norge har været forenet. Håkon Adalsteinsfostre hadde været (i) England. Håkon Håkonssøn hadde ektet Skules datter. Har Marie lest boken? Luther har diktet herlige salmer. Saul hadde utryddet alle spåkvinner (i) landet. Per hadde mistet en kniv.

2. Fortsettelse. Det *refleksive pronomen*, de *resiproke pronomener* samt *eiendomspronomenene.*

Hans har slått sig. Har du sett min nye hest? Håkon ofret sin sønn. Jeg har solgt min kjelke (kjelken min).

Katten vår hadde fanget en mus; den var liten. Kattene (og) hundene hater hverandre. Har du lært dine lekser? Salomo blev sin fars efterfølger. Lykken har vendt sig. Du har gledet din mor. Foreldre tukter sine bårn. Adlyd eders foreldre! Fiendene jublet; deres konge hadde seiret.

c) *Verbet i fremtid (futurum).*

Det som en sier, kan også være noget som kommer til å foregå *(fremtid, futurum)*, f. eks. i næste time skal (eller vil) vi skrive diktat.

Anm. Oftest bruker vi på norsk nutidsformen også om det fremtidige.

1. I næste uke skal vi få en fridag. Da skal vi ha moro. Vi skal gjøre en tur. Vår lærer vil følge oss. Mor vil ruste oss ut med niste. Til våren vil trekkfuglene komme tilbake. En god gjerning vil få sin lønn. Du vil bli en flink pike. Sommeren vil bli varm. Læreren vil rose dig; han vil dadle mig. Vi skal leke. Et godt tre vil bære gode frukter.

2. Fortsettelse. De *påpekende* og *spørgende pronomener.*

Du vil angre denne gjerning. Denne gutt vil bli flink. Begge disse veier vil føre oss (til) byen; denne her er kort; den der gjør en stor krok. Det er (ikke) din bok. Dette har været min. Dette er min hatt; du vil finde din på gangen.

Hvem vil seire? Hvem har samlet Norge? Hvem skal pynte juletreet? Hvad for en bok tok du? Jeg har tatt min regnebok. Hvis blyant er dette? Hvad vil budet melde? Hvilke dyr har varmt blod?

d) Fortsettelse. Blandede eksempler paa verbet i nutid, fortid og fremtid.

1. De relative pronomener.

Anm. Det relative pronomen knytter en egen setning *(en relativ bisetning)* som bestemmelse til et substantiv i den foregående setning.

Bestemor vil fortelle en historie som er morsom. Læreren vil straffe en gutt som er uopmerksom. En skrivebok hvis blade er skitne, vil gjøre et dårlig inntrykk. Vår ven Alfred vil (snart) feire sin fødselsdag; jeg har fått hans innbydelse. Du som er hans gode venn, vil (også) besøke ham. Slottshaven som du har sett, var vakker; bjerken har begynt å springe (ut); gartneren, som er min venn, hadde plantet sine vakre vårblomster; linerler og svaler flagret (omkring).

2. De ubestemte pronomener.

Eksempel på flere predikater til ett subjekt.

Enhver mus har sitt hull, hver fugl sitt rede. Alle søker lykken; nogen få finner den. Mange hunder er harens død. Bård het skolemesteren, (og) hadde en bror som het Anders. Enhver har sine feil. Har du ingen venn? Man skal alltid si sannheten. En som har mange penger, vil få mange sorger. Somme kjerringer er slike. »Hver manns venn« er ingens venn. Løvtrærnes blade visner hver høst og faller av. Vannet driver møllehjulet og tar ingen lønn for det. Ole spente buen, siktet og skjøt, men traff ingen.

§ 9.

Adverbiet.

Setningen »Harald leser« kan utvides ved en bestemmelse om hvorledes han leser, f. eks. Harald

leser pent. Denne bestemmelse kaller vi et **adverbium** *(biord)*.

Som oftest er et adverbium et ord som sier hvorledes, eller når, eller hvor noget gjøres eller skjer. Det tjener således til å bestemme verbet, og er enten

måtesadverbium (måtesbiord), f. eks. pent (i ovenfor nevnte eksempel), svarende på spørsmålet hvorledes? eller

tidsadverbium (tidsbiord) f. eks. idag, svarende på spørsmålet når? eller

stedsadverbium (stedsbiord), f. eks. ute, svarende på spårsmålet hvor? eller

gradsadverbium (gradsbiord), f. eks. Harald leser meget pent, svarende på spørsmålet i hvilken grad? Et gradsadverbium tjener til å bestemme et adjektiv eller et annet adverbium.

Anm. Av andre slags adverbier kan merkes:
Motsetningsadverbier (f. eks. dog, allikevel),
forsikringsadverbier (f. eks. sandelig),
nektelsesadverbier (f. eks. ikke),
årsaksadverbier (f. eks. derfor) og
innrømmende adverbier (f. eks. visstnok).

Et adverbium kan ikke være bestemmelse til et substantiv.

Anm. Undtagelser fra denne regel forekommer, f. eks. luften herinne, festen igår.

De fleste måtesadverbier danner man ved å legge t til adjektivformen (man bruker altså adjektivets intetkjønnsform). *Av de adjektiver som ender på ig og lig, danner man adverbier uten å legge til t.*

Eksempler: Gutten skriver stygt. Barna sang pent. Kongen skal reise imorgen. Her bor Sigurd. Gå inn! Kom snart! Igår fikk du ros; idag har du ikke lært dine lekser. Rovfuglene synger ikke. Håpet lever lenge. Piken leste ikke godt. Vi har hatt en meget urolig natt. Faren gikk

ut. Dere (I) taler sakte. Hun talte meget lavt. Gammel kjærlighet ruster ikke. Frem og tilbake er like langt; inn og ut er like trangt. Idag rød, imorgen død. Du har svaret ganske rigtig. Gutten gav et ganske riktig svar.

§ 10.

Adjektivets og adverbiets gradbøining.

Den form hvori adjektivet og adverbiet i almindelighet nevnes, kaller vi *positiv*.

Når vi sammenligner f. eks. et dampskib, en jernbane og en luftballong, sier vi: dampskibet går hurtig; jernbanen går hurtigere; men luftballongen går hurtigst. Her har vi to nye former, en til å betegne den høiere grad *(komparativ)*, og en til å betegne den høieste grad *(superlativ)*.

Å nevne et adjektiv eller et adverbium i disse tre former kalles å *gradbøie* det.

Komparativ dannes ved å legge til endelsen ere (eller re), superlativ ved est (eller st). Nogen ord får dessuten *omlyd* (vokalforandring) i komparativ og superlativ.

Anm. 1. Følgende ord har uregelmessig gradbøining:

gammel, eldre, eldst	mange, flere, flest
god, bedre, best	meget, mere (eller mer), mest
ond, verre, verst	nær, nærmere, nærmest
liten, mindre, minst	gjerne, heller, helst (adverb.)-

Anm. 2. Av de adjektiver som ikke kan få gradbøining uttrykker man komparativ ved å sette *mere*, og superlativ ved å sette *mest* foran positivformen, f. eks. fremmed.

Eksempler: Jorden er stor; solen er større. De største dyr er ofte de saktmodigste. Kua er vårt nyttigste husdyr. Hvad for en dag er den lengste i året? De eldre lærer de yngre. Einar het den eldste av brødrene. Lyden går hurtig; lyset går meget hurtigere; tanken løper hurtigst, Olav

leser godt; Hans leser bedre; Harald leser best. Igår var flere borte enn idag. Ærlighet varer lengst. Den som ler sist, ler best. Italia er varmere enn Frankrike. Tålmod er det beste lægemiddel. Mannen holdt ikke ut lenger. De største epler er ikke alltid de beste. Borte er godt; men hjemme er best. Et fattig hjem er bedre enn intet. Det beste er godt nok. Jo høiere fjell, dess flere bakker. Det er ondt å fryse; det er verre å brenne sig. Forbuden frukt smaker best. Jo flere kokker, dess verre søl. Det er ille å tro alle, verre å tro ingen. Like barn leker best.

§ 11.

Preposisjoner.

Komplement (adjektivisk og adverbialt).

Når vi sier: Lampen står på bordet, er det klart at *på* betegner forholdet mellem de to substantiver lampen og bordet. Slike ord som brukes til å betegne forholdet mellem to ord i setningen, kalles **preposisjoner** eller *forholdsord*. En preposisjon står alltid foran et substantiv (eller et substantivisk ledd), som kalles preposisjonens *styrelse*. Hele uttrykket, preposisjonen med dens styrelse, kaller vi *komplement*.

Anm. Et komplement kan være brukt på samme måte som et adjektiv, og altså stå som bestemmelse til et substantiv *(adjektivisk komplement)*, f. eks. en gut med rødt hår, eller det kan være brukt på samme måte som et adverbium, og altså stå som bestemmelse til verbet *(adverbialt komplement)*, f. eks. Harald leser med flid.

Eksempler: Timetabellen henger på veggen. Fuglen sitter på taket. Hønen samler kyllingene under sine vinger. Efter hver time har vi friminutter. Gutten falt på gaten.

Enhver fugl synger med sitt nebb. Pikene leste med megen iver. Anna lærte sine lekser i største hast. Mennesket lever ikke av brød alene. Kattepus ligger ved ovnen og sover. Karl den tolvte var en mann av slank vekst, med mørkeblå øine og med et freidig ansikt; han bar en kjole av blått klæde med forgylte messingknapper.

§ 12.

Hensynsbetegnelse.

Istedenfor: Olav viste karakterboken til sin far, kan vi også si: Olav viste sin far karakterboken. Det som vi får til svar, når vi spør til eller for hvem noget gjøres eller skjer (altså her: sin far), kaller vi **hensynsbetegnelse** i setningen. En hensynsbetegnelse kan altså i regelen gjøres om til et komplement med preposisjonen til eller for.

En hensynsbetegnelse kan stå både ved transitive og intransitive verber (også ved de uselvstendige).

Eksempler: Gutten viste den fremmede mann veien. Han gav piken en bok. Vil du låne mig din penn (pennen din)? Mor har fortalt oss eventyr. Faren gav sin sønn en kniv. Engelen forkynte hyrdene en stor glede. Våre husdyr yder oss store tjenester. Kongen lovet gutten det halve rike. Gi din bror et ark papir! Si alltid dine foreldre sannheten! Frende er frende verst. Georg fortalte sin far alt. Franskmennene erklærte prøisserne krig. Harald Hårfagre fratok bøndene deres odel. Dommeren har tilkjent mig prisen. Riksforsamlingen på Eidsvoll gav vårt land dets grunnlov. Franskmennene berøvet sin konge livet. Lykurg gav Sparta lover. Noa bygget Herren et alter. Farao påla jødene hårdere arbeide. De sammensvorne gav kongen mange sår. Olav viste bøndene deres guders avmakt. Hans hårdhet skaffet ham mange fiender.

§ 13.
Tallord.

Tallord bruker vi når vi teller. De er to slags; *grunntall og ordenstall.*

Grunntallene er: én, to, tre, fire, fem o. s. v.

Ordenstallene sier hvilken plass en person eller ting har i rekken av flere lignende, f. eks.: den første, den annen, den tredje o. s. v.

Tallordene bøies ikke, undtagen én, intetkjønn ett, den ene, det ene. De er adjektiver; dog kan hundre og tusen også være substantiver.

Eksempler: Én fugl i hånden er bedre enn ti på taket. Idag har vi fire skoletimer, imorgen fem; i den femte time skal vi ha skrivning. Karl Johan var den tredje konge i Norge av navnet Karl. Kristiania hadde i året 1888 136,000 innbyggere. På jarlenes tid fant nordmennene i året 1000 Amerika. Napoleon den første er født 15de august 1769 i Ajaccio på øen Korsika. Seks ganger ni er fire og femti. Håkon den gode regjerte i seks og tyve år. Én svale gjør ingen sommer.

§ 14.
Konjunksjoner og interjeksjoner.

Konjunksjoner eller *bindeord* brukes til å binde sammen ord eller setninger. De deles i to slags:

1. Sideordnende konjunksjoner.

som bare kan binde sammen ensartede ledd. De viktigste sideordnende konjunksjoner er: og, eller, men og ti (samt for i samme betydning som ti).

Anm. Ord eller setninger som er knyttet sammen ved en side ordnende konjunksjon, kalles *sideordnede.* Naar sideordnede ledd er

stillet ved siden av hverandre uten konjunksjon, settes komma hvor det vilde gå an å sette og. Når opregningen knyttes til ved nemlig, settes komma foran dette ord.

2. *Underordnende konjunksjoner,*

som tjener til å knytte en bisetning til hovedsetningen. Den almindeligste underordnende konjunksjon er at; av andre merkes da og fordi.

De underordnende konjunksjoner skal vi høre mere om under setningslæren.

Interjeksjoner eller *utropsord* uttrykker forundring, smerte, forakt ell. lign., f. eks. å! au! akk! pytt! hurra!

Interjeksjonene og svarordene: ja, jo, nei utskilles ofte ved komma; undertiden settes utropstegn istedenfor komma.

Eksempler: Far og mor. Gutten leser, og piken skriver. Grekerne og romerne var de to navnkundigste folk i oldtiden. Skal vi analysere, eller skal vi skrive diktat? Einar Tambarskjelve var den mektigste mann i landet; men der var kun lite vennskap mellem ham og Harald Hårdråde; for Harald styrte strengt, og Einar hadde ofte på tinget talt bøndenes sak for kongen.

Hurra gutter! Isen har lagt sig. Huttetu, det er så kaldt idag. Au, jeg slo mig slemt. Fy, skam dig! Hei gutt, vil du med, så kom! Huff jeg fryser så på hendene mine.

Tillegg.

1. Målsbestemmelse, tidsbestemmelse og stedsbestemmelse.

Når vi sier: Huset er tyve meter langt, kaller vi »tyve meter« *målsbestemmelse;* likeså om vekten og prisen, f. eks. fisken veide to kilogram; eplet kostet fem øre.

Når vi sier: Napoleon døde den femte mai, kaller vi »den femte mai« *tidsbestemmelse.*

I setningen: »Han kjørte Drammensveien til Bygdø«, kaller vi på samme måte »Drammensveien« *stedsbestemmelse.*

2. Tiltaleord.

Når vi taler til en, pleier vi ofte å nevne personens navn, eller vi bruker 2nen persons pronomen (du, dere, 1). Dette tiltaleord står utenfor setningen og skilles fra denne ved komma, f. eks. vil du låne mig din penn, Sigurd?

Vi har nu lært å kjenne alle ti *ordklasser,* nemlig:
1) substantiv, 2) artikkel, 3) verbum, 4) adjektiv, 5) pronomen, 6) adverbium, 7) preposisjon, 8) tallord, 9) konjunksjon, 10) interjeksjon.

Verbets fullstendige bøining i aktiv og passiv. Sterk og svak bøining.

Den form av verbet som vi bruker når vi vil uttrykke at subjektet tar sig noget fore, kalles *aktiv* eller *handleformen.* Når vi derimot vil uttrykke at noget foretas med subjektet, bruker vi en form som kalles *passiv* eller *lideformen.*

§ 15.

Verbets tider.

Verbet å lese bøies i alle tider i *aktiv* således:

Nutid (eller *presens*): jeg leser.

Fortid (eller *imperfektum*): jeg leste.

Førnutid (eller *perfektum*): jeg har lest.

Førfortid eller *pluskvamperfektum*): jeg hadde lest.

Fremtid (eller *første futurum*): jeg vil (eller skal) lese.

Førfremtid (eller *annet futurum*): jeg vil (eller skal) ha lest, eller jeg får lest.

Første kondisjonalis: jeg vilde (eller skulde) lese.

Annet kondisjonalis: jeg vilde (eller skulde) ha lest, eller jeg fikk lest.

De *sammensatte* tider i aktiv, d. e. alle tider utenfor presens og imperfektum, dannes ved *hjelpeverber*, perfektum og pluskvamperfektum ved verbet å ha, futurum (og kondisjonalis) ved verbet å ville eller å skulle. Til å danne annet futurum (og annet kondisjonalis) kan vi også bruke verbet å få.

Anm. Nogen verber danner perfektum og pluskvamperfektum ved hjelpeverbet å være.

Eksempler: Kristian den fjerde regjerte i 60 år. Han hadde lært latin og fire levende sprog. Selv gjorde han ofte tegninger til sine bygninger og maskiner. Sjølivet elsket han meget. Som gutt hadde han fått et fartøi, og med det moret han sig på en liten sjø i Jylland. Ingen av de oldenborgske konger har gjort saa meget for Norge som han. Ofte reiste han herop. Han kom like til det Hvite Hav; her hadde han engang nær satt livet til. Også til bøndene så han innom; han satt ved deres bryllupsbord og drakk skåler med dem. Kristian førte tre kriger; men bare den første endte med fordel. I den siste var han meget uheldig og måtte avstå store landsdeler til Sverige. Han var meget arbeidssom, stod tidlig op om morgenen, undersøkte all ting, ja betalte endog ved kveldstid selv sine arbeidsfolk; for han stolte nødig på andre.

Vil du skrive brevet idag, eller vil du vente til imorgen? Dette vilde jeg i ditt sted ikke ha gjort. Skulde man ha hørt slikt? Ved nærmere eftertanke vilde du neppe ha handlet slik. Gammel kjærlighet ruster ikke. En dag var Olav kommet for sent på skolen; da fikk han skjenn og måtte sitte igjen.

§ 16.
Verbets måter.

Vi har forskjellige *måter* å uttrykke noget på:

1. Den *fortellende* måte *(indikativ)*, som brukes i de *fortellende* og *spørgende* setninger *(utsagnssetninger* og *spørresetninger)*.

2. Den *befalende (bydende)* måte *(imperativ)*, som brukes i de *befalende* setninger *(viljessetninger)*, f. eks. les!

Anm. I høiere stil brukes i imperativ, når man taler til flere, en eldre flertallsform paa *er*.

3. Den *ønskende* måte *(konjunktiv)*, som brukes til å uttrykke et ønske eller en opfordring *(viljessetninger)*, f. eks. kongen leve! Konjunktiv brukes meget sjelden på norsk.

Anm. Et ønske kan vi også uttrykke ved ønskeordet gid, f. eks. gid der blir godt vær imorgen! Vil jeg betegne at ønsket er umulig å opfylle, bruker jeg imperfektum eller pluskvamperfektum.

§ 17.
Tegnsetningen efter hovedsetninger.

1. Når en *fortellende* mening (periode), d. e. en fortellende hovedsetning med tilhørende bisetning (eller bisetninger), er til ende, settes *punktum* (.). Hvis der ikke er så stor stans, brukes et litt svakere skilletegn, *semikolon* (;). Især brukes semikolon foran konjunksjonene men, ti og for (= ti); det følgende inneholder da en motsetning til eller begrunnelse av det foregående.

Anm. Foran men settes komma når der ikke kommer en hel setning efter. Merk altså: foran men alltid tegn, enten komma eller semikolon!

2. Når en *spørgende mening* (periode) er tilende, settes *spørsmålstegn* (?).

3. Når en *bydende* eller *ønskende mening* (periode er tilende, settes utropstegn (!).

4. Når to sideordnede setninger er forbundet med og eller eller, settes komma mellem dem.

5. Inne i setningen settes komma mellem sideordnede ledd som ikke er forbundet ved og eller eller.

Om komma foran men se 1!

Anm. Undertiden setter man også komma mellem to sideordnede ledd som er forbundet ved og eller eller, især hvis der til annet ledd er føiet en bisetning, f. eks. Øivind het han, og gråt da han blev født.

6. Ofte settes komma foran og efter et lengere adverbialt uttryk, når tankesammenhengen naturlig krever en liten stans i lesningen.

Eksempler: Hjelp din næste! Hvor er nordmennenes konge? Skjuler han sig nu? Jeg ser ikke gullhjelmen. Det forbyde Gud og mitt gode sverd! Hvem som vil, han drepe nu sin keiser! Vær sterk i fare! En tro venn vil aldri svikte sitt ord. Vær barmhjertig mot den ulykkelige! Ta og spis, barn; men ta ikke skjeen for full! Kjøp ikke katten i sekken! Kunsten er lang, og livet er kort. Gid jeg var tusen mil herfra!

Gud velsigne fedrelandet og gi det mange tapre sønner? Gid vi snart fikk fri! Hedre din far og din mor? »Ta mig med dig, bestemor!« bad den lille. Hold ditt ord! Himlen skjenke dig et langt liv! Enhver feie for sin dør! ˉ.

§ 18.

Verbets substantiviske form.

Infinitiv sies å være verbets *substantiviske form*, fordi den kan brukes paa samme måte som et substantiv, d. e. den kan stå som subjekt i en setning eller som predikatsord eller som objekt eller styret av en preposisjon.

Infinitiv har tre tider:

Nutids (presens) infinitiv: å lese.

Fortids (perfektum) infinitiv: å ha lest.

Fremtids (futurum) infinitiv: å ville (eller skulle) lese.

Eksempler: Å love er lett; å holde løftet er verre. Gutten lovet å komme. Han er kommet for å hjelpe mig. Å ha behersket sin vrede er den største seier. Efter å ha lest brevet, gav han mig det tilbake. Hannibal forstod å seire; men å bruke seiren forstod han ikke. Det er ikke verdt å gå over bekken efter vann. Det nytter lite å blåse mot vinden. Det er ikke godt å ha mange jern i ilden.

§ 19.

Verbets adjektiviske form.

Verbets *adjektiviske* form kaller vi *partisipp*. Det kan brukes på samme måte som et adjektiv, altså enten føiet som bestemmelse til et substantiv eller som predikatsord.

Partisipp har følgende tider:

Nutids (presens) partisipp (eller første partisipp) som har *aktiv* betydning: lesende.

Fortids (perfektum) partisipp (eller annet partisipp), som i regelen har passiv betydning: lest. Fortids partisipp brukes til å danne de fleste sammensatte tider i aktiv og passiv: man bruker da alltid intetskjønnsformen f. eks. boken er funnet.

Eksempler: Det døende barn. Den sårede villand dukket til bunns. Hunden var rasende. Dens øine var røde, og dens munn skummende. Hunder har ofte funnet bortkomne barn. Min jakthund bragte mig med nølende skritt den skutte fugl. De sårede soldater bodde i de

omliggende landsbyer. Husker du de fortellende, befalende og spørgende setninger? Det synkende skib. Har nogen sett de stjålne saker? Rullende sten sanker ingen mos.

§ 20.

Sterk og svak bøining (konjugasjon).

Vi har to måter å bøie (konjugere) verbene på, *den svake* og *den sterke bøining* eller *konjugasjon.*

Den svake bøining.

Svakt bøies de verber som danner imperfektum ved å legge en endelse til stammen. De går enten som

1. kaster — kast*et* — kast*et* eller som
2. når — nå*dde* — nå*dd* (slik går de verber hvis infinitivform er lik stammen), eller som
3. leser — les*te* — les*t.*

De svake verbers endelse er altså: i imperfektum enten *et* eller *dde* eller *te,* i perfekt. partisipp enten *et* eller *dd* eller *t.*

Den sterke bøining.

Sterkt bøies de verber som danner imperfektum uten nogen endelse, men som oftest med forandring av stammens vokal (avlyd), og perfekt. partisipp ved endelsen *et* eller *t* med eller uten avlyd, f. eks. synger, sang, sunget; ser, så, sett.

Anm. 1. Nogen svake verber har i presens en annen vokal enn i imperfektum og perfektum partisipp, f. eks. velger, valgte, valgt; setter, satte, satt; bringer, bragte, bragt; legger, la, lagt; gjør, gjorde, gjort; spør, spurte, spurt (inf. spørre); sier, sa, sagt.

Anm. 2. Merk følgende verber som bøies uregelmessig:

kan, ku*nd*e, kunnet (å ku*nn*e),
skal, sku*ld*e, skullet, (å sku*ll*e),
bør, burde, burdet (å burde),
tør, torde, tort (å tore),
må, måtte, måttet (å måtte),
vil, vi*ld*e, vi*ll*et, (å vi*ll*e),
vet, vi*ss*te, vi*ss*t, (å vite),
er, var, været eller vært (å være) og
blir, blev, blitt (å bli).

***Eksempler*:** Jeg stod en dag og så på nogen murere; de bygget et hus like overfor oss. De la bare den ene sten ovenpå den annen; dog blev det til sist en hel bygning. Således er det også med deres kunnskaper. Dere føier bare den ene lekse til den annen.

§ 21.

Passiv.

Passiv danner vi ved å ta den form som vi skal ha, av hjelpeverbet bli og dertil legge perfektum partisipp av verbet selv.

Nutid (og fortid) passiv kan også dannes på en annen måte, nemlig ved endelsen *s*, f. eks. jeg roses (jeg rostes).

Verbet å lese bøies i alle tider i *passiv* således:

Indikativ:

Nutid (presens): blir lest (eller leses).

Fortid (imperfektum): blev lest (eller lestes).

Førnutid (perfektum): er blitt lest.

Førfortid (pluskvamperfektum): var blitt lest.

Fremtid (første futurum): vil (eller skal) bli lest. (vil eller skal leses).

Førfremtid (annet futurum): vil (eller skal) være blitt lest.

Første kondisjonalis: vilde (eller skulde) bli lest (vilde leses).
Annet kondisjonalis: vilde (eller skulde) være blitt lest.

Infinitiv:

Nutids (presens) infinitiv: å bli lest (eller å leses).

Fortids (perfektum) infinitiv: å være blitt lest.

Fremtids (futurum) infinitiv: å ville (eller skulle) bli lest.

Partisipp:

Fortids (perfektum) partisipp: lest.

Anm. Det er i almindelighet bare de transitive verber som kan brukes i passiv. Intransitive verber kan dog også finnes i passiv, men *upersonlig,* f. eks. der kjempes.

***Eksempler*:** I Afrika finnes mange løver. Deres brøl høres som torden. Mennesket blir sjelden angrepet av løven. Om våren pløies og tilsås bondens marker. Efter grunnloven skal Norges konger krones i Trondhjem. Kongen hadde været syk; han var blitt helbredet av en berømt læge. Krøsos var blitt slått og fanget av Kyros; han blev dømt til å brennes; bålet var allerede blitt tendt; da angret Kyros sin gjerning; ilden blev straks slukket, og Krøsos blev ført ned av bålet. Tommeliten blev av ørnen ført høit op i luften. Da Babylon var blitt inntatt av Kyros, blev friheten skjenket jødene; de bortførte gullkar blev gitt dem tilbake; efter hjemkomsten blev templet bygget op igjen og innviet under stor glede.

(Se oversiktstabell over verbets fullstendige bøining side 66—67)!

Annen del.

Setningslæren.

Hovedsetninger og bisetninger.

De setninger vi hittil har talt om, kaller vi *hovedsetninger*. Se om de forskjellige slags hovedsetninger side 9!

Istedenfor: Per har en hund; den heter Flink, kan vi si: Per har en hund som heter Flink. Den siste setning (»som heter Flink«) kaller vi *bisetning*, fordi den bare står som ledd av en annen setning, og derfor ikke kan utsies alene.

Istedenfor: budet meldte kongens død, kan vi si: budet meldte at kongen var død. Vi ser altså at setningen »at kongen var død« gjør samme nytte som det substantiviske »kongens død«.

På samme måte: jeg spurte om hvad gutten het = jeg spurte om guttens navn.

Istedenfor jeg har et hvitt hus, kan vi si: jeg har et hus som er hvitt. Her gjør setningen »som er hvitt« samme tjeneste som et adjektiv.

Istedenfor: i mørke er alle katter grå, kan vi si: når det er mørkt, er alle katter grå. Her gjør setningen: »når det er mørkt« samme nytte som det adverbiale komplement »i mørke«.

Vi ser således at en bisetning kan gjøre tjeneste enten som et substantiv eller som et adjektiv

eller som et adverbium. Bisetninger deles derfor i tre slags: 1) *substantiviske bisetninger*, 2) *adjektiviske bisetninger* og 3) *adverbiale bisetninger*.

Om tegnsetningen.

1. Når bisetningen står efter hovedsetningen og ikke er nødvendig for å gi fullstendig mening, settes komma mellem hoved- og bisetning.

Hvis derimot hovedsetningen og bisetningen hører så nøie sammen at de må leses i ett (uten stans), må der ikke settes komma mellem dem.

2. Når bisetningen står foran hovedsetningen, settes komma mellem hoved- og bisetningen.

3. Mellem sideordnede bisetninger settes komma.

§ 22.

Substantiviske bisetninger.

Substantiviske kalles de bisetninger som gjør samme tjeneste som et substantiv, d. v. s., de står enten som *subjekt* eller som *objekt* eller *styret av en preposisjon*. De deles i to slags: 1) *at-setninger* og 2) *avhengige spørresetninger*.

En substantivisk bisetning hører så nøie til sin hovedsetning at der ikke må settes komma når bisetningen kommer efter hovedsetningen.

At-setninger

innledes ved konjunksjonen *at*, som dog kan utelates.

Eksempler: At man er flittig (= flid), er et godt middel til å lære noget. Bibelen forteller oss at Gud har skapt himmelen og jorden. Du har lært at der er forskjell på en hovedsetning og en bisetning; nu skal du høre at vi også har flere slags bisetninger. Egypterne trodde at sjelen gikk over i

et eller annet dyr. Sagnet forteller at Æneas med en skare flyktninger seilet fra Troja til Italia og bosatte sig ved Tiberens munning. Oraklet i Delfi svarte at Lykurgs lover var de viseste og beste, og at de vilde gjøre Sparta til en mektig stat. Da paven merket at Luther ikke vilde gi sig med det gode, trodde han at han med ett slag skulde ende saken, og satte både Luther og hans venner i bann. Tyv tror at hvermann stjeler. Jeg lovet min onkel (onkelen min) at jeg skulde komme. Tidlig en søndags morgen kom min gode venn Johan, og fortalte mig at fjorden var frosset til om natten, og at en mengde gutter ventet på mig utenfor; men da kan du tro jeg fikk søvnen av øinene. At du kom, var den syke til stor glede. Det er visst at vi har tatt feil av veien. Nogen mennesker innbiller andre at de kan se myggen gjespe på kirketårnet. »Det var ikke til å undres på at bøtten var lekk«, sa mannen, han så bunnen var borte. Gåsa tåler godt man skvetter vann på den. At løven flykter for mennesket, berettes av flere.

Avhengige spørresetninger

innledes enten med spørrekonjunksjonen *om* eller med et spørgende pronomen.

Eksempler: Odysseus grunnet på hvorledes han skulde hevne sig (= hevn). Han visste ikke hvilken vei han skulde ta. Jeg spør dig om hvad du heter (= om ditt navn). Man vet hvad man har, men ikke hvad man får. Kan du si mig hvor Noa slo den første spiker? En gjerrig merker straks om man i hans gullhaug har vendt en dukat på den annen side. Harald Hårdråde spurte Audun om han vilde selge ham sin bjørn. Men Audun sa han vilde gjøre med den hvad han hadde foresatt sig. Kongen vilde da vite hvor han aktet sig hen med sin lodne ven. Da sa Audun at den var bestemt

som gave til den danske konge. Audun reiste da til Danmark; men han måtte først love at han skulde komme igjen, og fortelle hvorledes han var blitt mottatt av kong Svein, og Audun glemte ikke hvad han hadde lovet. Sverre trodde lenge han var sønn av Unas kammaker; men siden fikk han vite at han var kongssønn. Hverken Magnus eller Erling visste hvem han var, eller hvad han tenkte på. Luther vilde nødig at sverdet skulde avgjøre troens sak; han bad Gud om at han ikke måtte opleve dette. Glem ei at du er støv; glem ei du er mere enn støv! Den friske vet ikke hvor rik han er. Kan du si mig hvor mange skalker der kan skjæres av et helt brød? Si mig hvem du omgås, og jeg skal si dig hvem du er. Ingen vet når hans time slår.

§ 23.

Adjektiviske bisetninger.

Adjektiviske kalles de bisetninger som gjør samme tjeneste som et adjektiv eller et adjektivisk komplement. De innledes med de relative pronomener eller det relative adverbium hvor, og kalles derfor i almindelighet *relative bisetninger*. Det relative pronomen kan utelates.

Vi skiller mellem

nødvendige relativsetninger, som ikke kan tas vekk uten at meningen blir ufullstendig; foran disse må der ikke settes komma, og

unødvendige relativsetninger, som godt kan tas bort (uten at meningen derved blir ufullstendig) eller gjøres om til en hovedsetning med *og* eller *men;* foran disse settes komma.

a) ***Eksempler:*** Min nabo har en hund som er blind (= en blind hund). Den som graver en grav for andre, faller selv i den. Det er en dårlig hund som er redd haren. Ansgar, som

man kaller Nordens apostel, virket nogen år i Danmark. Så kom der bud til ham fra Birka i Sverige at mange var blitt kjed av den gamle tro, og nu hadde lyst til å høre hvad det var for en ny tro der gikk slikt et ry av. Ansgar gav sig glad avsted; men underveis led han meget ondt. Skibet han seilte med, blev overfalt av sjørøvere, som tok fra ham alt det han eide. Med nød og neppe reddet han sig i land og kom omsider til Birka, hvor han blev godt mottatt. Han fikk av kongen lov til å preke fritt, og døpe enhver som vilde la sig kristne. Mange hedninger lyttet opmerksomt til hans tale, og nogen blev døpt; blandt dem var den mektige høvding Hergeir, som blev en ivrig kristen og bygget en kirke på sin grunn. Man lengter tilbake til det land hvor man er født. Mange høster hvor andre har sådd.

b) Eksempler uten komma.

Det er en dårlig smed som er redd for gnistene. Den som overvinner sig selv er kjekkere enn den som inntar en by. Gi keiseren det som keiserens er og Gud det som Guds er. Hvor intet er har keiseren tapt sin rett. Job het en gudfryktig mann som bodde i landet Uz; han var den mektigste av alle dem som bodde i Østerland. Den som bærer byrden vet best hvor tung den er.

Adjektivisk apposisjon.

Istedenfor: Glomma, som er Norges lengste elv, springer ut av Aursundsjø, kan vi også si: Glomma, Norges lengste elv, springer o. s. v. Et slikt uttrykk som kan gjøres om til en adjektivisk bisetning, kaller vi en *adjektivisk apposisjon.* Egentlig er den ikke annet enn en forkortet relativsetning; den skilles ut fra setningen ved komma.

Eksempler: Kristiania, Norges hovedstad (= som er Norges hovedstad), ligger ved bunnen av Kristianiafjorden. Olav Kyrre, sønn av Harald Hårdråde, var en av Norges beste konger; Bergen, en av landets eldste byer, blev anlagt av ham. Håkon den gode, Harald Hårfagres yngste sønn, blev opfostret hos Adalstein, kongen i England. Sigrid Storråde, Olavs verste uvenn, egget den danske og svenske konge til å angripe ham. Kolumbus, Amerikas opdager, blev slett lønnet for alle sine anstrengelser. Napoleon, Frankrikes store keiser, døde på St. Helena, en liten ø i Atlanterhavet. Muhamed, arabernes religionsstifter, er født i Mekka, en by i Arabia. Julian, den siste hedenske keiser i det romerske rike, tilsidesatte de kristne på alle måter.

§ 24.

Adverbiale bisetninger.

Adverbiale kalles de bisetninger som gjør samme tjeneste som et adverbium eller et adverbialt komplement. De innledes med de underordnende konjunksjoner og kalles derfor i almindelighet *adverbiale konjunksjonsbisetninger*. De deles efter betydningen i syv slags: 1) *tidssetninger*, 2) *årsakssetninger*, 3) *betingelsessetninger*, 4) *innrømmelsessetninger*, 5) *hensiktssetninger*, 6) *følgesetninger*, 7) *sammenligningssetninger*.

For tegnsetningen gjelder samme regel for de adverbiale bisetninger når de står efter hovedsetningen, som for de adjektiviske (ɔ: komma foran kun når de er unødvendige.)

Ofte står den adverbiale bisetning først, og den setning hvortil den hører, følger bakefter. Bisetningen kalles da forsetning, og hovedsetningen kalles eftersetning. I eftersetningen, som ofte innledes med så

eller da, står verbet foran subjektet. Foran en eftersetning må alltid settes komma (se side 51).

1.
Tidssetninger.

De viktigste tidskonjunksjoner er: da, når, efterat, førenn eller før, innen, idet, mens, inntil eller til, fra, siden, så lenge, så snart, (så snart som) og undertiden som.

a) ***Eksempler:*** Efterat Karl den tolvte var falt (= efter Karls fall), opgav svenskene beleiringen av Fredriksten. Når våren kommer, smelter sneen. Når varmen kommer i været, vender trekkfuglene tilbake; de forlater oss igjen når høsten kommer. Israelittene tjente Herren så lenge Josva og de gamle levet; men da de var døde, glemte de Gud. Da dommerne styrte Israel, var der dyrtid i landet. Når den onde ånd kom over Saul, spilte David på harpe for ham. Mens Håkon jarl rådet over Norge, var der gode åringer i landet; men efterat han hadde beseiret jomsvikingene, blev han stolt og egenrådig. Da han hadde spurt at en ætling av Harald Hårfagre var blitt en mektig konge i Irland, sendte han sin venn, Tore Klakka, derhen. Man skal ikke selge huden før bjørnen er skutt; man flår ikke bjørnen før den er skutt. Man lærer så lenge man lever. Kom så snart du kan! Når nøden er størst, er hjelpen nærmest. Man skal høre meget før ørene faller av. »Det blir ingen moro før jeg kommer«, sa mannen, han skulde henges. Det er for sent å stenge buret når fuglen er fløiet. Når det brenner i naboens vegg, skal man passe sitt eget hus. Man får ikke flyve før vingene er voksne.

b) Eksempler uten skilletegn mellem hoved- og bisetning.

Da kong Hans var død blev Kristian den annen valgt til Norges og Danmarks konge efterat han i sin håndfestning

hadde tilstått den danske adel og prestene store rettigheter. Efterat han var blitt konge ektet han Europas rikeste kongsdatter Elisabet søster av den tyske keiser Karl den femte. Da Erik Valkendorf hentet bruden lovet han keiseren at han skulde arbeide for å få Dyveke bort. Da Sigbrit fikk dette å vite blev hun hans verste fiende. Dyveke hadde kongens gunst inntil hun plutselig døde efterat hun hadde spist nogen kirsebær som Torben Okse hadde foræret henne. Det blev nu almindelig folketale at kirsebærene hadde været forgiftet og at Torben hadde voldt hennes død. Riksrådet frikjente ham; men da kongen fikk høre denne dom blev han vred. Han innsatte 12 bønder til dommere. Disse felte den dom: »Vi dømmer ham ikke; men hans egne gjerninger dømmer ham«. Da blev Torben henrettet.

2.
Årsakssetninger.

De viktigste årsakskonjunksjoner er: fordi, da, efterdi, siden, eftersom.

a) ***Eksempler****:* Hjalmar var ikke på skolen igår, fordi (= av den årsak at) han var syk. Jeg drikker vann, fordi jeg ikke tåler vin. Da tiden er kort, må vi nytte den godt. Si mig det, du, siden han ikke vet det! Fordi Lot så at sletten ved Jordan var meget rik på vann, valgte han denne dal for sig. Herren ødela Sodoma, fordi innbyggernes synder var store. Stjernene ser for oss så små ut, fordi de er så umåtelig langt borte fra jorden. Da jorden bestandig dreier sig om sin akse fra vest mot øst, synes solen å gå i den motsatte retning. Da jorden er en kule, kan bare dens ene halvdel få lys fra solen, mens den annen halvdel til samme tid må være mørk. Vandrestjernene har fått dette navn, fordi de idelig flytter sig på himmelen.

b) Eksempler uten skilletegn mellem hoved- og bisetning.

Fordi Gud gir oss hvad vi trenger til livsophold sier vi at han sørger for oss. Luther sier at Gud sørger rikelig for oss fordi der ikke er noget menneske som ikke har fått det han har av Gud. Men vi må bekjenne at vi ikke har fortjent all denne godhet. Håkon den godes sverd blev kalt Kvernbit fordi han med det hadde kløvet en kvernsten like til øiet. Birkebeinerne kaltes så fordi de spente never om sine føtter. Erling Skakke fikk sin sønn Magnus kronet av erkebispen da han ikke var kongssønn. Aleksander lot den gamle Parmenion snikmyrde fordi han ikke hadde røbet en sammensvergelse som han trodde Parmenion hadde visst om. — Sinclair blev skutt av Berdon Sejelstad som hadde ladd sin bøsse med en sølvknapp da man mente at blykuler ikke kunde bite på Sinclair. — Erik Blodøks var allerede mens faren levet blitt forhatt især fordi han hadde overfalt og drept sin bror Bjørn Farmann som bodde ved Tunsberg.

3.
Betingelsessetninger.

De viktigste betingelseskonjunksjoner er: dersom, hvis, såfremt, ifall, når, om, medmindre, uten (= hvis ikke). Konjunksjonen kan utelates; da settes verbet foran subjektet.

a) Jeg skal gå hvis (= på den betingelse at) du går med. Vi får gode vidnesbyrd hvis vi er flittige og opmerksomme; men dersom vi ikke hører efter, må vi sitte igjen. — Herren sa til Abraham: »Jeg vil ikke ødelegge Sodoma hvis jeg finner 50 rettferdige i byen.« Man nyter et gode med dobbelt glede når man kan dele det med andre. Såfremt været blir godt, vil jeg erise bort imorgen. Du kan om du vil. Vårt fedreland

er fattig hvis vi sammenligner det med mange andre land. Hvis man tar en fisk op av vannet, dør den snart. Løven anfaller ikke mennesker uten den er hungrig og opirret, og selv da våger den det ikke hvis man bare står ganske stille og ser den skarpt i øinene. Hvis betingelseskonjunksjonen er utelatt, får bisetningen utseende av et spørsmål. Vil du være med, så heng på! Blir ulven riktig sulten, overfaller den også mennesker. »Blir I ikke konge i Danmark, kan I bli borgermester i Amsterdam«. Har en sagt a, får en også si b. Når enden er god, er all ting godt. Har jeg klave, får jeg vel ko.

b) Eksempler uten skilletegn mellem hoved- og bisetning.

Hvis man merker at en hund har mer enn almindelig lyst til å anfalle andre hunder og dyr at den henger med hodet har røde glinsende øine skum for munnen og at den forandrer sin sedvanlige gjøen til et kort bjeff er det tegn på at den har vannskrekk. Da gjør man alltid best i å drepe den. Er man blitt bitt av en gal hund så må man øieblikkelig brenne såret ut med gloende jern. Dersom mennesket ikke hadde hatt hunden vilde det aldri ha fått den makt over dyrene det nu har. Skal man bygge efter hver manns råd kommer der aldri tak på huset. Visste fuglen hvor fattig den var sang den ikke så vakkert. Da Aleksander spurte Parmenion om han skulde motta fredsforslaget svarte Parmenion at han vilde motta det hvis han var Aleksander. Denne sa da: »Var jeg Parmenion vilde jeg også gjøre det.« Mange er redde for biene fordi de frykter for å bli stukket; men bærer man sig riktig at og er god mot dem er de meget fredelige dyr. Men hvis man blir bitt er det best straks å trekke brodden ut. Hvis der blir for mange bier i en kube utvandrer dronningen med et stort følge.

4.
Innrømmelsessetninger.

De viktigste innrømmende konjunksjoner er: skjønt, ennskjønt, uaktet, enda, om, selv om, om enn. Konjunksjonen kan utelates, og verbet settes da foran subjektet.

a) Eksempler: Brandfolkene kunde ikke redde huset, skjønt det var blikk stille (= tross vindstille). Han stod op, skjønt han ikke var frisk. »Om der enn var like så mange djevler i Worms som taksten på husene, så vilde jeg dog dra derhen, og om der enn var tendt en ild fra Wittenberg til Worms, så vilde jeg møte frem.« Tyven skal straffes, hvem det så enn er. Selv om lægen var kommet, vilde den sykes liv ikke være reddet. Du vil nå frem, hvilken av disse veier du enn velger. Uaktet Kristian den annen var hård og grusom, var han dog en av våre dyktigste konger. Ennskjønt han hadde fått sikkert leidebrev, blev han kastet i fengsel. Soldater har ofte jublet, skjønt de visste at de gikk døden i møte. Enda paven hadde lyst Sverre i bann, måtte biskopene krone ham i Bergen. Josef blev kastet i fengsel, skjønt han var uskyldig. Uaktet soldatene kjempet tappert, måtte de vike for overmakten. Man får vel flyve om man ikke er falk.

b) Eksempler uten skilletegn mellem hoved- og bisetning.

Skjønt mange av Norges egne er blitt fattige på skog ved befolkningens tankeløshet så gis der dog ennu store strekninger som tømmerhuggerens øks har behandlet mere skånsomt og i hvilke man sjelden treffer spor av menneskers virksomhet. Vårt fedreland hører til Europas mest bergrike land om enn fjellene hos oss i høide ikke kan måle sig med Syd-Europas fjelltopper. Månen fore-

kommer oss å være av omtrent samme størrelse som solen ennskjønt den i virkeligheten er meget mindre. Skjønt Absalon innså at Akitofels råd var godt vilde han allikevel først høre Husai og Herren som vilde føre ulykke over Absalon sørget for at han forkastet Akitofels kloke råd. Hvor du enn er så husk at Gud ser dig! Uaktet Cæsar regjerte vel og med mildhet var der dog flere som holdt ham for en tyrann som hadde berøvet romerne deres gamle forfatning. Kassius og Brutus var sammensvergelsens hovedmenn skjønt de begge hadde mottatt store velgjerninger av Cæsar.

5.
Hensiktssetninger.

Hensiktssetninger innledes med hensiktskonjunksjonen forat (sjelden at alene).

Anm. I samme betydning som en hensiktssetning brukes infinitiv med preposisjonen for foran. Legg vel merke til at konjunksjonen forat alltid skrives i ett ord med komma foran, medens preposisjonen for og infinitivsmerket å alltid skrives i to ord uten komma foran!

*a) **Eksempler**:* Far og mor holder mig på skole, forat (= i den hensikt at) jeg skal lære meget godt og nyttig. Vi kommer altså ikke på skolen for å leke, men forat vi skal bli snilde og flinke barn. La oss huske på dette, forat far og mor kan få glede av oss. I skoletimene må alle være rolige, forat ikke den ene skal forstyrre den annen. Vi gikk hurtig, forat vi ikke skulde komme for sent. Jakob sendte sine 10 eldste sønner til Egypten, forat de skulde kjøpe korn. Hedre din far og din mor, at det kan gå dig vel, og du må leve lenge i landet! Egypterne balsamerte sine døde, forat legemene ikke skulde råtne. Fønikerne anla overalt kolonier, forat de kunde ha hvilesteder på sine lange seilaser; de seilte nemlig like til Østersjøen for å samle rav.

b) Eksempler uten skilletegn mellem hoved- og bisetning.

Lykurg befalte før han døde at asken når hans lik var brent skulde kastes i havet forat ikke engang denne skulde bli bragt til Sparta; han hadde nemlig tatt den ed av sine medborgere at de skulde holde hans lover inntil han kom tilbake; derpå var han reist hjemmefra. Den troløse trell Kark drepte sin herre Håkon jarl forat han kunde få det gull som Olav hadde lovet den som bragte ham jarlens hode. Man antar at Egyptens pyramider er bygget forat de skulde tjene som begravelsessteder for konger. Håkon den gode satte varder på de høieste fjell forat bøndene skulde varsles når fiender nærmet sig. I Worms stimlet folk sammen for å se Luther og den dag han skulde møte for riksdagen måtte man føre ham gjennem sidegater for å kunne komme frem.

6.
Følgesetninger.

Følgesetninger innledes med følgekonjunksjonen så at eller bare så. Ofte står så som gradsadverbium inne i hovedsetningen.

Disse setninger er som oftest så nødvendige for meningen at de ikke kan skilles fra hovedsetningen ved komma. Især gjelder dette hvor adverbiet så er trukket inn i hovedsetningen.

Merk: så at skrives alltid i to ord.

a) ***Eksempler:*** Emil falt, så at (= med den følge at) han slo sig slemt; han er så syk at han ikke kan komme på skolen hverken idag eller imorgen. Kongens skald kvad så høit at hele hæren kunde høre det. Spurven syntes så godt om svalens rede at den ikke vilde forlate det. Kong August av Polen var så sterk at han med ett slag kunde hugge

hodet av en okse. Kamelen drikker så meget vann på én gang at den kan undvære drikke i flere dager. Hvalen er så sterk at den med et eneste slag av sin hale kan velte den største båt. Gud gav Josef nåde hos fengslets forstander, så at han satte ham over de andre fanger. Kolbein Sterke slo til torsbilledet, så det gikk i stykker.

b) Eksempler uten skilletegn mellem hoved- og bisetning.

Da man fortalte Diagoras at begge hans sønner hadde vunnet seierskransen i de olympiske leker blev han så glad at han sank livløs til jorden. Drakons lover var så strenge at man sa om dem at de var skrevet med blod. Da Tordenskjold forklædd som fisker skulde utspeide Marstrand satte han så høi pris på sine varer at ingen vilde kjøpe dem forat han skulde få se sig godt om idet han gikk fra hus til hus. Ingen smerte er så stor at tiden ikke kan læge den. Keiser Napoleon var så avholdt av sine undersåtter at man så hans billede i enhver stue. Tiden omkring 1500 er så merkelig at man derfra regner et nytt avsnitt i historien. Aristides var så uegennyttig at han da han døde ikke efterlot sig så meget som der trengtes til hans jordfestelse. Perikles var så veltalende at man sa om ham at han bar torden og lynild på sin tunge. Den makt han hadde nyttet han så hederlig at han spredte en udødelig glans over sitt navn og gjorde den tid som efter ham er kalt den perikleiske til det mest glimrende avsnitt i Atens historie. Mange mennesker har slik avsky for katter at de straks merker når en sådan er kommet inn i værelset. Der sitter ingen fugl så godt i bur at den ikke heller satt ute.

7.
Sammenligningssetninger.

Sammenligningssetninger innledes med sammenligningskonjunksjonene: l i k e s o m, s o m, s o m o m e n n og j o.

a) Eksempler: Hesten løper ikke så hurtig som ørnen flyver (= i sammenligning med ørnens flukt). Magnus Barfot var like så krigersk som hans far, Olav Kyrre, var fredelig. Kristian den annen er av sin samtid blitt skildret verre enn han virkelig var. En tåpe kan spørre om mere enn syv vise kan svare. Gud styrer alt bedre enn vi forstår. Som man roper i skogen, får man svar. Han fikk større ros enn han hadde fortjent. »Du sover, konge, som om vi allerede hadde seiret.« Som man reder, så ligger man. Som herren er, så følger ham hans svenner. Som gull prøves i ild, så prøves venner i nød. »Man hjelper sig som man kan«, sa kjerringen, hun tørret bordet med kattungen sin. Jo lenger en planet er fra solen, desto svakere lys faller der på den. Jo lenger du ruller en sneball, desto større blir den.

b) Eksempler uten skilletegn mellem hoved- og bisetning.

Jo høiere solen står desto mindre er skyggene. Hold frem som du stevner om du vil finne nordmennenes konge! »Dit dyr skremmer mig like så litt idag som ditt gull lokket mig igår.« Det går ofte anderledes enn vi mennesker tenker; mennesket spår; men det er Gud som rår. En har ikke fred lenger enn naboen vil. Jo mere papegøien får smak på menneskets næringsmidler desto bedre synes den om dem; i førstningen nøier den sig med kanarifrø; men det varer ikke lenge før den blir en slikkmunn som ikke tar til takke med simpel kost.

(Se oversiktstabell over setningslæren side 63.)

X.

Direkte og indirekte tale.

Når ens tale eller tanke nevnes med de samme ord og i samme tid som taleren selv brukte, kaller vi det *direkte tale.* Nevnes ens tale eller tanke anderledes, kaller vi det *indirekte tale.* Direkte tale utskilles ved anførselstegn (» — — «) foran første og efter siste ord. Hvis talen avbrytes ved en innskutt setning (sa han, spurte han ell. lign.), må også anførselstegnet avbrytes, så at kun det står innenfor anførselstegnet som hører med til talen. Den innskutte hovedsetning (sa han ell. lign.) skilles dessuten ut ved komma foran og efter. Ofte står der kolon (:) foran den direkte tale, nemlig når denne innledes med: han sa, han svarte ell. lign.

XI.

Foruten de skilletegn som vi hittil har lært, må ennu merkes:

1. *Tankestrek* (—), som brukes enten for å utskille et ledd fra setningsforbindelsen, eller for å betegne en stans.

2. *Parentes* [()], som brukes for å utskille noget som tilføies som en forklaring og står utenfor setningsforbindelsen.

Småstykker til innøvelse av setningslæren.

Uten skilletegn mellem hoved- og bisetninger.

1.

Uaktet det i den hellige skrift ikke uttrykkelig sies må vi dog tro at allerede Adam begynte å dyrke forskjellige vekster som kunde tjene ham og hans familie til næring.

Det er vel også trolig at han fanget og temmet dyr hvis kjøtt og melk var velsmakende; for om hans to eldste sønner sies det at den ene dyrket jorden mens den annen drev kvegavl.

2.

Siden Gud har satt mennesket til herre over naturen idet han sa at det skulde herske over havets fisker og himmelens fugler så vil han visst også engang kreve det til regnskap for hvorledes det benytter sin makt. Han har imidlertid innrettet alt så vist at menneskene ikke sjelden allerede her i livet blir straffet dersom de misbruker sitt herredømme ved grusomhet og begjærlighet.

3.

Fuglene bygger sine reder paa de steder hvor de lettest kan skaffe sig hvad de trenger til og hvor de er mest sikret for sine fiender. De viser herunder en slik forsiktighet at man må beundre deres klokskap. Enhver fugl velger til å bygge med de ting som best passer for den bolig den vil opføre; nogen bruker treets grener som de da enten fletter sammen eller legger i en viss orden; andre bygger sine reder av ler. Atter andre syr et blad som henger på treet sammen med et annet så at disse blader danner en pung som de legger sine egg i.

4.

Hvalene er så store og sterke dyr at de ikke kan fanges i noget slags garn; men de må drepes før man kan få bukt med dem. Når man fra et hvalfangerskib har fått øie på en hval styrer 8 til 10 mann i en smal båt hen mot dyret. Er man kommet det nær nok stiller en av mannskapet sig i forstavnen og kaster et spisst jern som kalles harpun som er festet ved et langt taug i bunnen av båten mot hvalen. Så snart denne merker at den er såret

dukker den med utrolig hastighet og svømmer avsted idet den drar båten efter sig. Om en stund må hvalen atter op for å dra ånde og i dette øieblikk passer man på å støte flere harpuner i den så at den til sist dør av blodtapet. Men denne fangst er meget farlig; for med et eneste slag av sin hale kan en hval velte båten; man har endog eksempler på at hvalen har støtt mot skib med slik voldsomhet at de har fått en lekk og er sunket.

5.

Der var engang en bonde som bad en stjernetyder om at han skulde spå ham. Da den stjernekloke mann var ferdig forlangte han betaling av bonden; men denne blev meget overrasket og sa: »Hvorledes er det mulig at De som kjenner nutid fortid og fremtid ikke vet at jeg ikke har penger så at jeg kan betale Dem? Gå Deres vei! De er en bedrager.«

6.

En tysk professor som var kjent for sine spøkefulle innfall var engang buden til middag hos en kurfyrste. Denne som gjerne vilde more sig over ham og tenkte at han skulde sette ham i forlegenhet hadde gitt befaling til at man ikke skulde gi ham nogen skje. Suppen blev satt på bordet og kurfyrsten innbød professoren til også å spise av den. Denne undskyldte sig det beste han kunde; men for å berøve ham ethvert påskudd ropte kurfyrsten: »Den er en skjelm som ikke spiser op suppen.« Professoren tok da et stykke brød uthulet det stakk gaffelen i det og brukte det som skje. Da suppen således var fortæret spiste han også op brødskorpen idet han sa: »Den er en skjelm som ikke spiser op sin skje.«

7.

Sagnet forteller at Sunniva var en kristen kongsdatter fra Irland. Da hennes far var død styrte hun landet godt;

men da hun nektet å ekte en hedensk konge herjet denne hennes land slemt; hun valgte derfor å reise bort. Mange menn kvinner og barn ledsaget henne. Med disse drog hun bort paa tre skib uten seil ror eller årer og gav sig Gud i vold. Vinden drev dem til Norge; her landet de ved den lille ø Selja som dengang var ubebygget. Hun og hennes ledsagere bodde lenge i de store huler som finnes i fjellet der og ernærte sig av fiskeri. Men da innbyggerne på fastlandet opdaget dem trodde de at det var vikinger og meldte det til Håkon jarl som sendte menn imot dem. Da gikk Sunniva med sitt følge inn i en hule og bad Gud at han vilde gi dem en salig død og ikke la deres legemer komme i hedningenes vold og nu falt der store stener ned foran inngangen til den hule hvor de hadde skjult sig. Jarlens menn fant ikke et menneske da de kom til øen.

8.

Kolumbus som opdaget Amerika vedblev hele sin tid å stå i den tro at de land han hadde funnet hørte til Asia og var den vestlige del av India. De blev kalt Vestindia fordi de var opdaget ved at man seilte mot vest. Den første som utgav en beskrivelse av de nyopdagede land var en florentiner Amerigo Vespucci og efter ham har den nye verdensdel fått navnet Amerika uaktet alle vel må være enige om at det vilde være rettferdigere om den hadde båret Kolumbus's navn.

9.

I mai måned kommer svalene hit til oss for å bygge sine reder og utklekke sine egg. De flyver meget hurtig og griper under flukten sin føde som består av fluer og mygg. Det er en stor moro å se dem når de lærer sine unger å flyve. Flyver svalene høit venter man klarvær; men flyver de lavt sier man gjerne at de spår regn. Grunnen

hertil er at mygg og andre insekter som svalene lever av flyver høit når himmelen er klar mens de i tykk luft holder sig nærmere jorden.

10.

Skjæren (skjæra) er meget begjærlig efter alt som glinser. Det hender derfor ikke sjelden at den stjeler slike ting med sig og gjemmer dem bort. Det fortelles således at en pike engang blev dømt til straff fordi man trodde hun hadde stjålet en sølvskje fra sin husbond; men da hun skulde føres bort for å straffes fant man skjeen i et skjærerede.

11.

Man sier undertiden om et utakknemlig menneske at det er en utakknemlig gjøk. Gjøken bygger nemlig selv ikke noget rede men legger et egg op i redet hos en eller annen liten fugl som i god tro utklekker det sammen med sine egne egg. Uaktet den store gjøkunge snart skubber de andre små unger ut viser de trofaste pleieforeldre den største omhu for å mate sin forsultne pleiesønn. Men så snart den blir stor flyver den en vakker dag bort og bryr sig ikke mere om dem. Det er den takk de får for sitt strev.

12.

I Brasilien hendte det engang at en hest som gikk ute i havnegangen en dag plutselig forsvant. Kort tid efter fant man ved en liten elv en stor slange som hang død i grenene av et tre; den hadde nylig inntatt sitt måltid og var efter dette sovnet inn ved elven. Da denne imidlertid plutselig var steget over sine bredder var den druknet. Man trakk den høiere op på land; her målte man den og fant at den var over 11 meter lang. Da man åpnet den lå den savnede hest i dens mave.

13.

Der er mange fortellinger om hunder som har vist en slik klokskap at man må undre sig over det. På det

høie fjell St. Bernhard ligger et kloster hvor 10 til 12 munker bor hvis gjerning er å hjelpe og tjene de reisende. Dette er meget farlig især på grunn av de store sneskred som raser ned fra bergtoppene og begraver alt hvad de støter på. Til hjelp ved dette arbeide har munkene hunder som er oplært til det. Disse går ofte omkring alene og når de har funnet nogen som ligger avmektig i sneen en steds skynder de sig hjem for å hente hjelp. Man forteller således om en hund som hadde reddet sytti menneskeliv.

14.

Alt det som Gud har skapt kalles natur. Hvis vi erhverver os kunnskap om hvorledes tingene er innrettet i naturen vil vi bedre forstå hvor stor Guds visdom makt og godhet er. Da vil vi også lære å bruke de ting som vi ser omkring oss på en riktig måte så at både vi selv og andre kan høste gagn av det. Ethvert menneske bør f. eks. vite så meget om sitt legemes innretning at han kan skjøtte sin helbred og bruke sine krefter i den tid som Gud vil gi det å leve.

15.

Sammenligner vi vårt legeme med dyrenes vil vi visstnok finne at mange av disse har et skarpere syn en finere hørsel større styrke o. s. v.; men menneskets fortrin er dog så store og så mange at det overalt har kunnet skaffe sig herredømme over dyrene. Mennesket er også den eneste skapning som kan leve og ernære sig næsten hvor som helst på jorden. De fleste dyr trives kun i visse egne hvor de kan finne den føde som passer for dem. Det ypperste fortrin mennesket har fremfor dyrene er dets udødelige sjel som kan skjelne mellem hvad der er rett og urett.

16.

Kristian den fjerde søkte alltid å hjelpe den undertrykte til rett. Kristofer Rosenkrans innstevnet Kristen Juels enke

for retten og påstod at hun skyldte ham 5000 daler; han fremla et brev hvori hennes avdøde mann tilstod at han skyldte ham denne sum; underskriften lignet aldeles hennes manns. Enken påstod at beviset var falskt og at hun ikke skyldte ham noget. Hun tapte imidlertid saken og blev dømt til å betale. I sin nød klaget enken til kongen og forsikret at beviset hverken var underskrevet av henne eller hennes mann.

Kongen kalte Rosenkrans for sig og spurte ham nøie ut; men han blev ved sin påstand. Han krevet nu å få se beviset undersøkte det nøie og fant snart at det måtte være falskt; for han visste at den papirmaker hvis stempel stod på papiret først hadde anlagt sin papirmølle lenge efter den dag da beviset skulde være utstedd. Bedrageriet var således godtgjort og falskneren måtte skjønt han var adelsmann bøte med livet.

17.

En tømmerhugger som med sin hvessede øks og en rifle over skulderen gjerne pleide å ta sig en runde gjennem skogen for å se sig om efter vilt opdaget en morgen et mørkt punkt på den hvite sne. Da han stanser og spekulerer på hvad det kan være rører det på sig. Til sist skjønner han at det er en gaupe; han nærmer sig tar sikte og skyter. Truffet i hjernen ligger dyret der stendødt. Med gaupen og hjortekalven gaupens fangst drar han fornøiet hjem.

18.

Det er tvilsomt om man bør tilrå nogen å ta en apekatt i sitt hus da den visstnok skaffer megen morskap men mere ergrelse. Man kan være viss på at den vil gjøre mange dumme streker. De største apekatter er dessuten

farlige da de biter og klorer slemt. Det er lett å avrette en apekatt til alle slags kunststykker; men man må øve den flittig; for den glemmer like så snart hvad den har lært. Den er lett å fø da den spiser næsten alt hvad menneskene spiser. Hvor gamle disse dyr kan bli vet man ikke sikkert; hos oss lider de meget av det strenge klima og får lett tæring. Det må røre ethvert menneske å se en syk apekatt. Den før så lystige skapning sitter da nedbøiet og ser på oss med et tungsindig blikk som om den søkte medfølelse.

19.

Et lite barn stod en dag i porten da dets far kom kjørende med et stort tungt lass. Han så ikke barnet og en av hestene hadde allerede støtt det omkull så at det falt like foran hjulet; men da stanset plutselig begge hestene og mannen kunde ikke få dem av stedet skjønt han brukte pisken. Han steg derfor ned av vognen for å se hvad der var iveien og han blev ikke lite forskrekket da han opdaget at hans eget barn lå like foran det ene hjul. Han tok det varsomt op bar det inn til sin kone og sa med gledestårer til henne: Her bringer jeg dig vårt barn som Gud har gitt oss for annen gang. Guds engel har holdt hestene tilbake.

20.

En fyrste traff engang på en spasertur en flittig og strevsom landmann som arbeidet på marken og innlot sig i samtale med ham. Efter nogen spørsmål fikk han vite at marken ikke var hans eiendom men at han var dagleier og arbeidet for tre mark om dagen. Fyrsten som ikke kunde forstå hvorledes det var mulig å komme ut av det med så lite og enda være ved så godt mot ytret sin forundring over det. Men mannen svarte: det så galt ut hvis jeg skulde trenge så meget. Jeg bruker kun en tredjedel; med den

annen tredjedel betaler jeg min gjeld og resten setter jeg på rente. Det kunde fyrsten slett ikke forstå. Men husmannen vedblev: Jeg deler min fortjeneste med mine foreldre som ikke kan arbeide mere og med mine barn som skal lære det. Hine gjengjelder jeg den kjærlighet de har vist mig i min barndom; det er den gjeld jeg betaler. Jeg håper at mine barn engang i min alderdom ikke vil forlate mig; det er den kapital jeg setter paa rente. Fyrsten syntes så godt om mannen at han tok sig av hans sønner som blev like så bra menn som deres far hadde været og understøttet ham rikelig da han blev gammel.

21.

En gjætergut som var vidt og bredt kjent for de kloke svar han kunde gi på ethvert spørsmål blev stedd for landets konge som hadde hørt om ham. Kongen gav ham da det spørsmål: Hvor mange sekunder har evigheten? Gutten svarte: Langt ute i verden ligger en klippe som er én mil høi én mil bred og én mil dyp; hvert hundre år kommer en fugl flyvende og hvesser sit nebb på den. Når på denne måte den hele klippe er utslitt er det første sekund av evigheten ennu ikke utløpet.

22.

En mann som døde meget plutselig hadde kort før han døde latt en fattig håndverker gjemme en stor sum penger for sig; men der var ingen som visste noget om at han hadde gjort det. Da den fattige håndverker hørte at mannen var død sendte han straks alt det som var ham betrodd til hans slektninger. Disse så forbauset på ham og en av dem spurte ham i spøk hvorfor han ikke hadde beholdt pengene da ingen hadde visst noget om at han hadde dem. Håndverkeren svarte: Der var dog to som visste det den almektige Gud og min samvittighet.

23.

Hvis jeg var viss på at dere alle visste hvorledes dere skulde skrive en hjelm et hjul et hjørne eller en hvalp en hveps å hvile å hviske og lignende ord da behøvde vi ikke flere diktater med så mange av disse vanskelige men viktige ord. Men det viser sig hver gang at der er flere som gjør feil; derfor må vi holde på en stund ennu og så skal det nok til sist komme til å gå lett og sikkert.

24.

Luther var ofte meget bekymret i sin sjel. Engang var han gått hjemmefra uten at hans hustrus trøst og formaninger hadde hjulpet. Da han kom hjem igjen satt hans hustru midt i stuen med mørk sørgedrakt på og i hånden holdt hun et hvitt lommetørklæ som var vått likesom av tårer. Luther visste ikke hvad dette skulde bety og spurte hvorfor hun gråt. Hun tidde først; til sist svarte hun at hun hadde drømt at den kjære Gud var død. Da forstod Luther hvad hun mente og lo hjertelig av hennes gode innfall.

25. **Blakken.**

Blakken og jeg fikk snart kamerater: først en liten hund som lærte mig å stjele og en katt som en dag uventet optrådte i kjøkkenet. Jeg hadde aldri før sett en katt; likblek styrtet jeg inn og skrek at en stor mus kom op av kjelleren. Næste vår blev vi ennu flere; for da kom en gris til. Så ofte som Blakken fulgte med moren på arbeide blev det hunden katten grisen og jeg som holdt sammen. Jeg gav disse kamerater alt det jeg selv syntes om; således bar jeg en sølvskje ut til grisen forat den skulde spise penere. Når jeg skulde følge mine foreldre ned til folk i dalen fulgte også hunden, katten og grisen med, De første kom i ferjen som skulde føre

dem over elven; grisen gryntet litt og svømte efter. Vi blev da traktert hver på sin vis og om kvelden drog vi hjem igjen i samme optog. — — — —

Hvor beundret Blakken var kunde best ses når vi hvad der sjelden hendte var nødt til å ta den til kirkehest. Skulde hele familien med husjomfru og lærer kjøre til kirken måtte den dra tre fire av oss i en gammel gigg. Da ingen av de sedvanlige stasseler var stor nok måtte den humpe i vei i arbeidstøiet, og da den svære gjenstridige man lå ned i øinene på den så den ikke ut til å fare i kirkeferd. Man måtte sette den bakerst; for ellers vilde den ikke springe men bare gå. Alltid vilde den op i alle de skogveier den var vant til. Ved kirken var der mange andre hester; straks løftet Blakken hodet og gav et kampferdig skrik; den vilde avsted med giggen men blev holdt avklædd og tjoret. Den hadde sitt eget tjor med og blev satt på en plass under fjellet for å være langt fra de andre hester.

26. **Tordenvær.**

De fleste forskrekkes i tordenvær mere over skrallet enn over lynilden uaktet det er denne som gjør skaden. Lynilden kommer alltid før tordenen likesom glimtet av en avfyret kanon før knallet. Når der skytes med en kanon om natten og man står noget langt borte merker man dette rett tydelig. Jo lenger man er fra kanonen desto lenger varer det fra man har sett glimtet til man hører knallet. Når man nøiaktig vet hvor langt en kanon som avfyres er borte og man har et ur som viser sekunder i hånden behøver man altså bare å se efter hvor langt tid der går hen mellem glimt og knall for å vite hvor mange sekunder lyden har været under veis og derav regne ut hvor langt den går i et sekund.

Man har funnet at lyden behøver omtrent 33 sekunder for å gå 10 km. Når man vet dette kan man ved ethvert tordenvær regne ut hvor langt tordenskyen er borte. Går der 33 sekunder hen vet man altså at den er 10 km. borte. Passer man godt på kan man snart merke hvor hastig tordenskyen nærmer sig. Merker man tordenværet nærmer sig hurtig bør man iaktta de forsiktighetsregler man kjenner. Er man til sjøs bør man ikke uten at skibsarbeidet fordrer det holde sig for nær til masten. Er man i en båt hvis mast kan legges ned bør man gjøre det hvis omstendighetene ellers tillater det. Men man bør legge merke til at disse forsiktighetsregler ikke behøves uten når tordenværet er nær ved og enda bør man ikke engste sig om man hindres fra å iaktta dem; ti tusener av tordenvær kan trekke over uten at et menneske treffes.

Rettskrivningsregler.

§ 1. Vi har 28 bokstaver eller lydtegn.

A, æ, e, i, o, ø, u, y og **å** kalles **vokaler** eller selvlyd. De andre bokstaver kalles **konsonanter** eller medlyd, fordi de bare brukes i forbindelse med en vokal.

Vokalene.

§ 2. Om **e**- og **æ**-lyden.

E-lyden og **æ**-lyden skrives i de aller fleste ord, enten den er lang eller kort, med **e**, f. eks. merke, prest, sterk, slekt, et tre, et kne.

Undtagelser:

1. Den brede **æ**-lyd **foran r** skrives med **æ**, f. eks. en hær, lære, knær, trær, (men i ental kne, tre,) vær (tidligere skrevet veir).
2. Dessuten skrives **æ** i en del ord hvor stamordet har å, f. eks. forræder, væte (våt), æser, samt i nogen enkelte andre ord. De viktigste av disse er: bræ, fæl, gjæte, gjæv, hæl, klæde (klæ), læge, stæder (byer), sæd (utsæd), ætt, ætling.
3. Avledede ord følger grunnordet, f. eks. lærd, kjærlig (av lære, kjær), næst, næsten (nær).

§ 3. **O-lyden** skrives oftest **o**.

Undtagelser. Kort o-lyd foran k, ng, nk, og ofte foran f og m skrives **u**, f. eks. bukk, tung, dunk, skuffe, dum.

§ 4. **Å-lyden** skrives dels **å**, dels **o**.

Lang å-lyd skrives i regelen å, f. eks. ås, vår, (s), vår (pron. vårt hus), men i nogen ord **o**: a) foran g,

f. eks. og, dog, sprog, og b) foran **v**, f. eks. lov, rov, sove.

Kort å-lyd skrives i regelen **o**, f. eks. lokk, oss, hold (i godt hold); men i bøiningsformer av ord med lang vokal skrives å, f. eks. nådde (av å nå), gått (å gå).

Undtagelser: I enkelte ord skrives **å**. De viktigste er: bånd, hånd, ånd, åtte, åtti og infinitivsmerket å.

§ 5. **Tvelyd** brukes i mange norske ord, f. eks. beite, draug, maur, høi (s). I enkelte ord brukes tvelydsformen ved siden av enkeltlyden, f. eks. sten og stein, ben og bein. Tvelydsformen skal fortrinsvis brukes i navn på hjemlige dyr og planter og i uttrykk for landsens liv og stell, f. eks. geit, hauk.

Merk lyden **ei** i ordene: jeg, mig, dig, sig og seksten samt i nogen få ord på **egl** og **egn**, f. eks. segl (signet), egn, regne, tegne.

Konsonantene.

§ 6. Lyden **p**, **t** og **k** skrives med hård konsonant (p, t og k), f. eks. tape, gate, kake, (overensstemmende med den i den største del av landet brukte uttale). Likeså skrives: saklig, tillit, skapelse, rikdom, sykdom.

Foran t og s skrives hård konsonant, altså **kt**, **ks** og **ts**, f. eks. ansikt, dyktig, frukt, makt, buksere, palats, plutselig, struts.

Undtagelser:

Hvor ordets stamme har bløt konsonant, beholdes denne, f. eks. bragt, lagt, hugst, slags, gods, tilfreds, gjødsel, redsel.

§ 7. **Stum d efter l og n**, (-ld og -nd). Der skrives i regelen **ll** og **nn**, f. eks. fjell, kalle, spille (miste), skulle (infinitiv), ville (inf.), annen, begynne, finne, kvinne, mann, munn, forstavelsen inn.

Stum d efter l (altså ld) skrives i nogen ord. De viktigste er: byld, feld, fold, gild, gjeld, gold, holde,

ild, kilde, kold, kulde, kveld, melde, mild, muld, old, sild, skjold, skyld, snild, vold, imperfektumsformene skulde og vilde.

Stum d efter n (altså -nd) skrives i nogen ord. De viktigste er: and, binde, (bånd, forbund), blande, blind, blund, bonde, brand (men: brenne), dynd, fund (men: finne), grind, grunde, (spekulere), hund, hånd, land, lind (s.), lund, ond (vond), pund, rand, rund, sand (s.), sende, skynde, stand (forstand), strand, stund, sund, synd, tind, unda, under, vende, vind, ånd, forstavelsen und f. eks. undgå.

NB. Å **kunne**, men jeg kunde,
å **skulle**, men jeg skulde,
å **ville**, men jeg vilde,
merk forstavelsen **an** og **van** uten d, f. eks. ansikt, vanry.

§ 10. Stum **g** skrives i fugl, deig og haug.

NB. Aldri, slo (av å slå) skrives uten g.

§ 9. Lyden j kan skrives på fem forskjellige måter.

1) Oftest **gj**, f. eks. gjøre, gjorde, gjort.
2) Foran **i** og **y**, ei og øi bare **g**, f. eks. gikk, gylden.
3) I følgende ord bare **j**: ja, jage, jeg, jern, jul (julefesten), jorden (jordkloden), mjød, linje, olje, tredje, vilje, forjette (= love) og nogen til.
4) I følgende ord **hj**:
hjalt, ihjel, hjell, hjelm, hjem, hjerne, hjerte, hjord, hjort, hjul, hjelp, hjorne samt **Hjalmar** og **Hjordis**.
5) I ordet ljå (eller lja) **lj**.

§ 12. Lyden **kj** skrives på tre forskjellige måter:

1) Oftest **kj**, f. eks. kjøre.
2) Foran **i** og **y** skrives bare **k**, f. eks. kirke, kyst.
3) I følgende ord skrives **tj**: tjern, tjor, tjære.

§ 11. Lyden **skj** skrives på tre måter:

1) Oftest **skj**, f. eks. skjære, en skje, å skje, beskjed.
2) Foran **i** og **y**, ei og øi skrives bare **sk**, f. eks. skikk, sky.
3) I følgende ord skrives bare **sj**: sjelden, sjette, sjel, sjø, ansjos, sjokolade, og nogen andre, f. eks. **stasjon, nasjon, auksjon, divisjon, misjon.**

Oversikt over §§ 11—13.

	Lyden j skrives: (§ 11)	**Lyden kj** skrives: (§ 12)	**Lyden skj** skrives: (§ 13)
Oftest	gj	kj	skj
Foran i og y*)	g	k	sk
I enkelte ord	1. j. 2. hj. 3. lj.	tj	sj

§ 12. Stum **k** skrives i følgende ord: mulkt, engelskmann, franskmann og franskbrød.

§ 13. **Hv** skrives i følgende ord:
hval, hvalp, hvass, hvete, hveps, hverken, hverdag, hverv, hvit, hvil, å hvile, et **hvin** (men vin, vindrue), **hvirvel, hvis** (= dersom), **hviske** (men viske med viskelær), **hvitting, hvelv, hvesse** og **hvæse**

samt i følgende pronomener og adverbier:
hvo, hvem, hvad, hvilken, hvis, hver, enhver samt **hvor** og alle som begynner med hvor, f. eks. **hvorfor.**

Anm. På landsmålet begynner disse ord med **kv.**

§ 14. Stum **v** skrives i følgende ord: halv, selv, sølv og tolv.

---

*) Merk som almindelig regel: Foran i og y skrives aldri **j**!

§ 15. I bøiningsformer av ord hvis stamme har **v**, skrives **vt** hvor vi uttaler **ft**, f. eks. stivt (av stiv), uttales stift; men i avledede ord skrives **ft**, f. eks. skrift (uaktet det kommer av å skrive).

Den samme regel gjelder også **dt** og **tt**, f. eks. godt vær, men å gotte sig; flid men flittig.

§ 16. **Dobbeltkonsonant efter kort vokal.**

1. **I utlyd** skrives dobbelt konsonant efter kort vokal, f. eks. all, bekk, brett, gutt, takk, venn, egennavnene Finn, Odd, Moss, Voss. Merk særskilt intetkjønn av adjektiver på t, f. eks. fett, hvitt, vått, og perfektum partisipp a) av verber hvis stamme ender på t, f. eks. brutt, skutt, og b) av verber som i infinitiv ender på stammevokalen, f. eks. nådd, bodd, skjedd, gått.

   Undtagelser:

1. Bokstaven m fordobles ikke i utlyd, f. eks. lam (men lammet).
2. Tryklette småord skrives med enkelt konsonant, f.eks. min, nok, man (pronom.) undtagen følgende som skrives med dobbelt konsonant: enn (adv.), inn, vekk, dess (dessuten), mitt, ditt, sitt, oss, akk, hyss, pytt, uff.
3. **I innlyd** fordobles en konsonant mellem to vokaler når den første av disse er kort og betonet, f. eks. dommen, artikkel, derimot ikke foran en annen konsonant, f. eks. gammel, men gamle, datter, men døtre.

   Merk tretti, nitti, nettop, ennu, men enda, endog, jeg visste (av å vite), har visst, bevisst.

§ 17. **Om stavelsedeling.**

1) En konsonant mellem to vokaler hører til den siste stavelse, f. eks. spi-ker.
2) Er der to konsonanter mellem to vokaler, regnes hver til sin stavelse, f. eks. druk-ne, kas-te, døt-re.

3) Er der tre konsonanter mellem to vokaler, regnes de to til første stavelse, f. eks. tenk-te.
4) Sammensatte ord deles efter sammensetningen, f. eks. hus-eier.
5) I avledede ord skilles mellem grunnordet og avledningsendelsen, f. eks. gutt-aktig, kjenn-ing, keiser-inne.

Store bokstaver.

§ 18. **Store bokstaver brukes:**

1) når vi begynner et avsnitt, altså
   a) alltid efter punktum,
   b) efter utropstegn og spørsmålstegn når meningen er avsluttet,
   c) efter kolon når direkte tale begynner.
2) I pronomenene: **De, Dem, Deres** (og **I**).
3) I egennavn:
   a) personnavn. Herhen hører også navn på Gud, f. eks. Faderen, Sønnen.

      Navn på **folkeslag** skrives med liten forbokstav, f. eks. tyrkerne.

      Slektsnavn derimot skrives med stor forbokstav, f. eks. Bernadottene.
   b) Navn på **dyr** og **ting** samt **stedsnavn** (navn på land, fjell, vann, byer, gater o. s. v.) Dovre, Mjøsa, Stavanger, Storgaten.

NB. Navn på **dager, måneder** og **hoitider** skrives med liten forbokstav, torsdag, mars, pinse. Likeså skrives solen, månen, jorden, ekvator, nord, syd o. s, v.

Oversikt over setningslæren.

A. Hovedsetninger.

1. Fortellende setninger (utsagnssetninger),
2. spørgende setninger (spørresetninger),
3. ønskende setninger } (viljessetninger)
4. bydende setninger }

B. Bisetninger.

	Setningens navn:	Begynnelsesord (konjunksjon):
	1. Substantiviske *at-setninger.*	at
	2. Substantiviske *spørresetninger.*	om, hvo, hvem, hvad, hvilken, hvis, hvor og når.
	3. Adjektiviske *relativsetninger.*	som, der, hvilken, hvis, hvor.
Adverbiale setninger.	4. *Tidssetninger.*	da, når, efterat, førenn, før, innen, idet, mens, inntil eller til, fra, siden, så lenge, så snart og (undertiden) som.
	5. *Årsakssetninger.*	fordi, da, efterdi, siden, eftersom og såsom.
	6. *Betingelsessetninger.*	dersom, hvis, såfremt, ifall, når, om, medmindre, uten.
	7. *Innrømmelsessetninger.*	skjønt, ennskjønt, uaktet, enda, om, selv om, om enn.
	8. *Hensiktssetninger.*	forat.
	9. *Følgesetninger.*	så at, at (= så at), så.
	10. *Sammenligningssetninger.*	som, likesom, enn, jo, som om

Oversikt over

		1. *Personlige* pronomener			2. *Refleksive* prono- mener	3. *Resiproke* pronomener
		Subj.form	Avh.form	Eieform		
A. **Substantiviske pronomener**, d. e. ord som brukes istedenfor et substantiv.			Entall			
	1ste person	jeg,	mig,			
	2nen person	du,	dig,			
	3dje person	han, hun, den, det.	ham, henne.	hans, hennes, dens, dets.	sig.	hinannen, hverandre
			Flertall			
	1ste person	vi,	oss,			
	2nen person	dere (I), I	dere, (eder),	deres (eders),		
	3dje person	de.	dem.	deres.		
B. **Adjektiviske pronomener**, d. e. ord som brukes istedenfor et adjektiv. De adjektiviske pronomener kan dog som andre adjektiver også brukes substantivisk.						
C. **Adverbiale pronomener**, d. e. ord som brukes istedenfor et adverbium eller et adverbialt uttrykk. Se § 9!						

pronomenene.

4. *Eiendoms* pronomener	5. *Påpekende* pronomener	6. *Spørgende* pronomener	7. *Relative* pronomener	8. *Ubestemte* pronomener
		hvo, hvem, hvad.	som, der, hvem, eieform: hvis.	man, en, det.
min, din, vår, sin.	den, det, de, denne, dette, disse, hin, hint, hine, selv, samme, slik, sådan, begge,	hvilken, hvad for en.	hvilken.	nogen, noget, nogen, annen, annet, andre, ingen, intet, ingen, mangen, hver, enhver, ethvert, all, alt, alle.
	der, her, dit, hit, derfra, herfra, derhen, o. s. v. nu, da, dengang, således, så, desto, derfor,	hvor, hvorledes, hvorfra, hvorhen, hvorfor, o. s. v. når.	hvor, hvorfra, hvortil, hvorhen, o. s. v.	nogensteds, ingensteds, nogensinne, ingensinne, nogenlunde, ingenlunde, alltid, aldri, overalt, aldeles, anderledes.

Oversikt over verbets

Aktiv (handleformen).

Indikativ (den

Presens .... leser.
Imperfektum .... leste.
Perfektum .... har lest.
Pluskvamperfektum .... hadde lest.
Første futurum .... vil (skal) lese.

Annet futurum .... vil (skal) ha lest.

Første kondisjonalis .... vilde (skulde) lese.

Annet kondisjonalis .... vilde (skulde) ha lest.

Konjunktiv (den

lese!

Imperativ (den

les!

Infinitiv (den

Presens .... å lese.
Perfektum .... å ha lest.
Futurum .... å ville (skulle) lese.

Partisipp (den

Presens .... lesende.

—

fullstendige bøining.

Passiv (lideformen).

fortellende måte).

Presens . . . . blir lest, leses.
Imperfektum . . . . blev lest (lestes).
Perfektum . . . . er blitt lest.
Pluskvamperfektum . . . . var blitt lest.
Første futurum . . . . vil (skal) leses (bli lest).
Annet futurum . . . . vil (skal) være blitt lest.

Første kondisjonalis . . . . vilde (skulde) leses (bli lest).
Annet kondisjonalis . . . . vilde (skulde) være blitt lest.

ønskende måte).

bydende måte).

bliv lest!

substantiviske form).

Presens . . . . å leses (bli lest).
Perfektum . . . . å være blitt lest.
Futurum . . . . å ville (skulle) leses (bli lest).

adjektiviske form).

—

Perfektum . . . . lest.

Paa mit forlag er ut

Jensen, Otto, Dr. og **Pla**

og middelskolen. A

godkjendt til bruk i middelskolen. 3. oplag.

Norsk Skoletidende, Hamar: — — — Hovedvægten er her, som rimelig og rigtig maa være, lagt paa at skildre de store kirkehistoriske personligheter saaledes, at de kan vække barnenes sympati og kjærlighet. Dette er gjennemgaaende gjort paa en særdeles smuk maate, varmt og fængslende. Samtidig er der dog allikevel god historisk sammenhæng og oversigt. Det som særlig vedrører den norske kirkes historie er kommet godt med og paa en passende plads. Boken er paa 70 sider med rummelig tryk og vakre billeder indimellem; saa meget burde en velordnet byfolkeskole kunne magte, og skal folkeskolen overhodet i dette fag ha en lærebok, saa kan den vel ikke godt være mindre.

Sogneprest Hersleb Sverdrup (i Haugesunds Avis): Boken er en omarbeidelse av Platous lille kirkehistorie til skolebruk. Uten tvil er den en av de bedste bøker i sit slags. Den vanskeligste opgave ved et saadant arbeide: begrænsningen, er løst paa en heldig maate, idet fremstillingen samler sig om hovedpunkterne i kirkens historie. Derved er det blit mulig at skildre denne saaledes, at den blir hvad den skal være: kristenlivets historie ned gjennem de vekslende tider. Utstyret er fortrinlig. Illustrationerne er ikke mange, men til gjengjæld ypperlige.

Skoleinspektør Anthon Larsen, Stavanger: Jeg har efter anmodning gjennemset dr. Otto Jensens og I. M. Platous kirkehistorie for folke- og middelskolen, og det er mig en glæde at kunne erklære, at jeg finder denne bok særdeles vel skikket som lærebok for byfolkeskolen. Forfatterne har efter min mening løst sin ingenlunde lette opgave paa en meget heldig maate. Stoffet er valgt med megen skjønsomhet, fremstillingen er tiltalende og billederne gode. Jeg tror derfor uten forbehold at kunne gi boken min anbefaling til indførelse i folkeskolen.

Marius Lund,

Kristiania.